

หลักความเสมอภาคกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย
กรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท, จราจร) ของคณะกรรมการ
พิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย
แก่จำเลยในคดีอาญา

โดย

ศิริพงษ์ เศรษฐสุนทิ

จุฑามาศ รักชุม

ดาเนียร วิทยากุล

ปุนรดา สมจิตรดี

จุฑาทิพย์ สุวรรณจันทร์

รายงานฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2559

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาค	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม	17
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาตามหลัก ปณิญาสาสกลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ	40
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
2.5 แนวคิดทฤษฎีความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม	53
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ประเภทการวิจัย	59
3.2 เครื่องมือในการวิจัย	59
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	59
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	59
3.5 ตารางเวลาการวิจัย	59
บทที่ 4 ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา	
4.1 ผลการศึกษา	60
4.2 การอภิปรายผลการศึกษา	72
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	76
5.2 ข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	79
ประวัติผู้วิจัย	82

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีต รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรับรองสิทธิในการได้ รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษา อันถึงที่สุดในการพิพากษาว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยึดว่าจำเลยมิ ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของ จำเลยไม่เป็นความผิด จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อเป็นการรับรองสิทธิดังกล่าวให้เป็นไปตาม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาจนถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าเจ ตนาธรรมของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ นี้ มุ่งที่จะช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยที่ตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดนั้น หรือซึ่งก็คือ “เหยื่อ” นั่นเอง ทั้งนี้ เมื่อเราศึกษาถึง ปริมาณเรื่องที่เข้าสู่ การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ จำเลยในคดีอาญา ๑ ในระหว่างสามปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2556-2558) จะพบว่าส่วนใหญ่เป็น เรื่องของการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ดังตาราง 1

ปี พ.ศ.	จำนวน (คดี)	ผลการพิจารณา			
		จ่าย	งดจ่าย	ยกคำร้อง	อื่นๆ
2556	1,389	566	574	243	6
2557	3,357	1,218	1,359	611	169
2558	4,769	1,715	2,290	719	45

ตาราง 1 : ตารางแสดงสถิติผลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558

ที่มา : ผลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ระบบการช่วยเหลือทางการเงินฯ OSIPA)

จากตารางจะเห็นได้ว่าผลการพิจารณาของคณะกรรมการฯ มี การงดจ่ายมาก กว่า การจ่ายโดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2558 เป็นการงดจ่าย 2,290 คดี และจ่ายเพียง 1,715 คดี โดยพบว่า มากกว่ากันกว่าห้าร้อยคดี และเป็นการยกคำร้องเพียงไม่เกินร้อยละ 20 ของคดีทั้งหมด ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงเหตุผลที่คณะกรรมการมีความเห็นให้งดจ่ายจะพบว่า ผู้ตายเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากผู้เสียหาย /ทายาท ได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่นซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายแล้ว ดังนั้นคณะกรรมการฯ จึงทำ ความ เห็นสมควรงดจ่าย ซึ่งน่าจะขัดแย้งกับบทบัญญัติในมาตรา 5 ที่บัญญัติไว้ว่า การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายหรือจำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น และยังขัดแย้งกับเหตุผลในหลักการสร้างความเป็นธรรมของสังคมโดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม และรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้ ดังนั้น ในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ โดยการที่คณะกรรมการฯ ใช้ดุลพินิจ พิจารณา ให้งดจ่าย คำตอบแทน เนื่องจากผู้เสียหาย /ทายาท ได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่นซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายตามสมควรแล้ว จึงเป็นคนละประเด็นกัน เพราะการที่ผู้เสียหายหรือทายาทได้รับ การเยียวยาความเสียหายจากทางอื่นแล้ว อาจมาจากการชดเชยตามกฎหมายอื่นซึ่งมีเจตนารมณ์ต่างกัน หรืออาจมาจากการที่ผู้เสียหายหรือคู่กรณี ทำประกันเอาไว้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงหลักความเสมอภาค (Equality) ตามหลักกฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานแห่งความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการที่คณะกรรมการฯ พิจารณางดจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย /ทายาท ด้วยเหตุผลว่าได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่นพอสมควรแล้ว แม้จะเป็นการใช้ดุลพินิจตามมาตรา 18 วรรคท้าย ประกอบกฎกระทรวง ข้อที่ 5 ก็ตาม จึงน่าจะขัดแย้งกับหลักการสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1) มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

2) หลักการสร้างความเป็นธรรมของสังคมโดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายให้แก่ ผู้เสียหาย

3)หลักความเสมอภาค (Equality)

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าใน การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิด ต่อชีวิต (ประมาท จราจร) สอดคล้องกับหลัก ความเสมอภาค เป็นไปตามหลักการแห่งการเยียวยา ค่าเสียหายโดยรัฐ และเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย หรือไม่ จึงเป็นที่มาและความสำคัญของการ ศึกษาวิจัยหลักความเสมอภาคกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1) ศึกษาและวิเคราะห์ตามหลักความเสมอภาคของหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทน ผู้เสียหายในคดีชีวิต (ประมาทจราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

2) ศึกษาแนวคิดในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดี ชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่ จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

3) เสนอแนะแนวทางเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทน ผู้เสียหายในคดีชีวิต (ประมาทจราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีเนื้อหา ในการศึกษาค้นคว้าเฉพาะแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลัก ความเสมอภาคทั้งภายในและต่างประเทศ รวมทั้งวิเคราะห์เฉพาะ หลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทน ผู้เสียหายในคดีชีวิต (ประมาทจราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบและเข้าใจแนวคิดทฤษฎีเรื่องหลักความเสมอภาค
- 2) ทำให้ทราบและเข้าใจแนวคิดในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีชีวิต (ประมาทจราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
- 3) เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีชีวิต(ประมาทจราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

1.5 นิยามศัพท์ในการศึกษา

- 1) ผู้เสียหายหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนในกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) หมายถึง หลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และ ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ใช้อำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ประกอบกฎกระทรวง ข้อ 5 กำหนดขึ้น
- 2) ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือ ร่างกาย หรือ จิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น
- 3) ค่าตอบแทน หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับ เพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากมีความกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น
- 4) ค่าทดแทน หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใด ที่จำเลยมีสิทธิได้รับ เนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี และปรากฏว่า คำพิพากษาถึงที่สุดนั้นคดีนั้นฟังเป็นยุติว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความ ผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

2.1.1. ความหมายของหลักความเสมอภาค

ความเสมอภาคในความหมายตามหลักสิทธิมนุษยชน หมายถึง ความเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนในการได้รับสิทธิพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยผ่านการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยความเคารพต่อสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความเสมอภาคในความหมายตามหลัก กฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานของหลักความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆอย่างเท่าเทียมกัน

ความเสมอภาคในความหมายตามระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การที่ประชาชนทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน ในเรื่องสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ในที่นี้สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของการอยู่รอดและพัฒนาตัวเองตามหลักสิทธิมนุษยชนคือ ปัจจัยสี่ ในการดำรงชีวิต ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย การนับถือศาสนา การศึกษาและการรับรู้ข่าวสาร การเข้าถึงบริการสาธารณะและสวัสดิการสังคม การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย¹

2.1.2. แนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยไม่ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษาถิ่นกำเนิด เป็นต้นและขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจโดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะหากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้ แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้นเป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

¹ ศรัณยู หมั่นทรัพย์, ความเสมอภาค , เข้าถึงได้จาก <http://www.ppd.kpi.ac.th>

และสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการได้

1) ที่มาและแนวความคิดของหลักความเสมอภาค

แนวคิดทางกฎหมายของหลักความเสมอภาคในปัจจุบัน ได้รับการรับรองอย่างชัดเจน โดยถือว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาค ที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หรือหมายถึง “หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย” เป็นการยอมรับสิทธิและเสรีภาพอัน ดิฉัน วมมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดและไม่อาจพรากไปได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับทฤษฎีตามสำนักกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่มีความคิดเช่นนี้ในประเทศฝรั่งเศสได้แสดงความคิดเห็นต่อต้านลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยการกีดกันพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใช้พระราชอำนาจ ผิดทำนองคลองธรรม โดยอ้างถึงหลักกฎหมายที่ว่า “บุคคลทุกคนเกิดมามีความเสมอภาคกันและมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ดิฉันว่า สิทธินี้ไม่สามารถจำหน่ายโอนได้” และหลักกฎหมายธรรมชาตินี้ยังเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับสิทธิปัจเจกชน นิยมในสมัยนั้นด้วย โดยได้ให้ความสำคัญกับปัจเจกชนและสิทธิทั้งหลายของปัจเจกชน ซึ่งจุดกำเนิดของระบบปัจเจกชนนิยมในทางกฎหมายมหาชนคือคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 โดยการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส เมื่อปี ค.ศ. 1789 นี้ ได้ยกเลิกระบอบกษัตริย์ที่ปกครองด้วยระบบศักดินาและยกความสำคัญของปัจเจกชนขึ้นแทน

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ดังกล่าวให้ความสำคัญกับคนแต่ละคน รวมทั้งสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นว่า เป็นหัวใจของสังคมตามทฤษฎีนี้ ถือว่าหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับ บัญญัติค่าของทุกคนแต่ละคนรวมกันเป็นสังคม รัฐหรือสังคมไม่สามารถก้าวล่วงสิทธิของเขาได้เว้นเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมโดยเห็นได้จากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ซึ่งมีข้อความว่า “มนุษย์เกิดมาและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย ความแตกต่า งในสังคมจะมีได้ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน ” ต่อมาความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมามีความเสมอภาคกันตามคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 นี้ได้รับการยืนยันและขยายความโดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1946 และปัจจุบันหลักการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1958 โดยได้แสดงความยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติโดยรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1958 ได้ยืนยันคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี ค.ศ. 1789 และอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี ค.ศ. 1946 ไว้ด้วย

ดังนั้นจึงถือได้ว่า ความคิดที่เป็นรากฐานของหลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ และหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย จึงเป็นเรื่องเดียวกันและเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากอุดมคติในการปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส อันได้แก่ เสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพ ประกอบกับมาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่ได้รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่ง แยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา และยังเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกายอันเป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศและต่อมาประเทศต่างๆ ก็ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปบัญญัติในรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามหลักความเสมอภาคอย่างเป็นรูปธรรม

2) วิวัฒนาการแนวคิดของหลักความเสมอภาค

แนวความคิดเรื่องความเสมอภาคในสมัยดั้งเดิมนั้น เกิดจากคำสอนของศาสนาคริสต์ ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบทาสที่มีอยู่ในยุคโรมันตามคำสอนของศาสนาคริสต์นั้น กล่าวไว้ว่า ทุกคนเสมอเหมือนกันในสายตาของพระเจ้า รับรองความเท่าเทียมกันของทุกคนไม่มีผู้ชาย ไม่มีผู้หญิง ไม่มีทาส ไม่มีชนเสรี ทุกคนเท่าเทียมกันหมด ต่อมาในสมัยกลางระบบศักดินาได้ยกเลิกแนวคิดเรื่องความเสมอภาคโค ยสร้างลำดับชั้นของสังคมขึ้นซึ่งแปรผันตามที่ดินและเจ้าของที่ดินเจ้าศักดินาแต่อย่างไรก็ตามความไม่เสมอภาคดังกล่าวในสมัยกลางได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเกิดชนชั้นกลางที่เข้มแข็งขึ้นมาก จนนำไปสู่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงความไม่เสมอภาคทั้งทางเศรษฐกิจ ศักดิ์ และการเมืองซึ่งต่อมาได้มีเอกสารที่แสดงออกถึงหลักความเสมอภาคที่ดีที่สุดคือคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 โดยบัญญัติรับรองไว้ถึง 3 มาตรา ได้แก่

มาตรา 1 มนุษย์กำเนิดและดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและเสมอภาคกันตามกฎหมาย การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้อีกแต่เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม

มาตรา 6 กฎหมายคือการแสดงออกของเจตนารมณ์ร่วมกัน กฎหมายจะต้องเหมือนกันสำหรับทุกคนไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษก็ตามพลเมืองทุกคนเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมายและได้รับการยอมรับ อย่างเท่าเทียมกันในเรื่องศักดิ์ศรี สถานะและงานภาครัฐตามความสามารถโดยปราศจากความแตกต่างเว้นแต่เฉพาะพลังและพรสวรรค์ของแต่ละคน

มาตรา 13 เพื่อทำนุบำรุงกองทัพและเพื่อรายจ่ายในการดำเนินงานของรัฐจำเป็นที่จะต้องเก็บภาษีซึ่งจะต้องมีการกระจายภาระภาษีอย่าง เท่าเทียมกันสำหรับพลเมืองทุกคน โดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคน

ภายหลังแนวคิดของหลักความเสมอภาคดังกล่าวก็ได้ถูกนำไปบัญญัติในรัฐธรรมนูญของเกือบทุกประเทศเพื่อเป็นการรับรองหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน เช่น รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับปัจจุบัน ลงวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958 บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ว่า “ฝรั่งเศสเป็นสาธารณรัฐที่แบ่งแยกมิได้ เป็นของประชาชนเป็นประชาธิปไตยและเป็นของสังคม สาธารณรัฐ รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิดเชื้อชาติหรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย”

อนึ่งรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ฉบับปัจจุบันลงวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ.1949 ก็นำหลักความเสมอภาคไปบัญญัติรับรองไว้ใน มาตรา 3 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

- 1) มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย
- 2) ชายและหญิงมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายรัฐผูกพันที่จะต้องดำเนินการให้มีความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างหญิงและชายและจะต้องดำเนินการให้ยกเลิกอุปสรรคที่ดำรงอยู่
- 3) บุคคลย่อมไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือมีอภิสิทธิ์เพราะเหตุในเรื่องเพศชาติกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา ชาติ ถิ่นกำเนิด ความเชื่อหรือความคติ ดเห็นในทางศาสนาหรือในทางการเมืองบุคคลย่อมไม่ถูกแบ่งแยกด้วยเหตุเพราะความพิการ”²

นอกจากนี้ ยังมีเอกสารระหว่างประเทศหลายฉบับที่ได้บัญญัติรับรองหลักความเสมอภาคไว้เช่นเดียวกัน เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา เป็นต้น

2.1.3 ประเภทของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค สามารถแบ่งแยกออกได้ 2 ประเภทคือ หลักความเสมอภาคทั่วไป และหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง² ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคทั่วไป

หลักความเสมอภาคทั่วไป เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุก คน ที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้หากเรื่องนั้นมิได้มีการกำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง แต่หากเรื่องใดมีหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องกำหนดไว้แล้วก็ให้พิจารณาไปตามหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ซึ่งหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นข้อเรียกร้องทั่วไปถึงความเท่าเทียมกันในการใช้กฎหมาย โดยเป็นหลักที่ผูกพันฝ่ายนิติบัญญัติให้คำนึงถึงหลักความเสมอภาคในการตรากฎหมาย

² เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย , หลักความเสมอภาค , เข้าถึงได้จาก <http://www.pub-law.net/publaw/printPublaw.aspx?ID=657>

2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง

หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง คือหลักความเสมอภาคที่ใช้เฉพาะภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะเช่น หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชายและหญิง เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความเสมอภาคทั่วไปกับหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้น ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคทั่วไปเป็นพื้นฐานของหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแต่หลักความเสมอภาคทั่วไปนั้น สามารถนำไปใช้ได้กับทุก ๆ เรื่องโดยไม่จำกัดขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งและบุคคลทุก ๆ คนย่อมอ้างหลักความเสมอภาคทั่วไปได้ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องอาจถูกจำกัดโดยใช้เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รัฐธรรมนูญมุ่งคุ้มครองเท่านั้น โดยหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องนั้นยังถือเป็นหลักกฎหมายพิเศษซึ่งย่อมมาก่อนหลักความเสมอภาคทั่วไปซึ่งถ้าหากกฎหมายใดได้รับการพิจารณาหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาตามหลักความเสมอภาคทั่วไปอีก

2.1.4 หลักเกณฑ์ของหลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค เป็นหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่การใช้หลักความเสมอภาคที่มีความหลากหลายในการปฏิบัติ เนื่องจากสาระสำคัญของข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันไปดังนั้นการปฏิบัติแก่บุคคลตามหลักความเสมอภาคย่อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้ย่อมต้องเป็นความแตกต่างที่ยอมรับได้ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความยุติธรรมมีดังนี้³

1) หลักเกณฑ์ของการปฏิบัติให้เท่าเทียมกันหรือข้อห้ามเลือกปฏิบัติตามหลักความเสมอภาค

หลักแห่งความเสมอภาค ได้ปรากฏ เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติซึ่ง มีผลเป็นการผูกพันองค์กรของรัฐที่จะตั้ง องค์กรและปฏิบัติตามโดยในการปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว มีหลักเกณฑ์กว้างๆ ดังนี้

(1.1) ต้องใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับทุกคนเว้นแต่ว่าสถานการณ์แตกต่างกันไป

หลักเกณฑ์ทั่วไปของการปฏิบัติคือต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันในสถานการณ์เดียวกัน เว้นแต่ว่าสถานการณ์นั้นแตกต่างกันออกไป จึงเป็นการต้องห้ามแก่ผู้บัญญัติกฎหมายที่จะต้องไม่ออกกฎหมายให้มีผลไม่เสมอภาคแก่บุคคล กล่าวคือเหตุการณ์ที่เหมือนกันหรือที่เหมือนกันในสาระสำคัญนั้นจะต้องได้รับการปฏิบัติโดยกฎเกณฑ์เดียวกัน แต่หากมีข้อยกเว้นเรื่องที่มี

³เครือข่ายกฎหมายมหาชน , (2558) ,หลักความเสมอภาค , (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :<http://www.pub-law.net>.

สถานการณ์อย่างเดียวกันก็สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันได้ ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่บังคับใช้แก่บุคคล ซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารย่อมมีเนื้อหา รายละเอียด และผลบังคับที่แตกต่างกันไป ได้

(1.2) การใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับสาระสำคัญของ กฎเกณฑ์นั้น

การใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันนี้ ต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ คือกฎเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ต้องมีความสัมพันธ์กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้นถึงแม้จะอยู่ใน สถานการณ์ ที่เหมือนกันแต่ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้นแตกต่างกันแล้ว กฎเกณฑ์ที่นำมาใช้ บังคับนั้นต้องแตกต่างกันไปด้วย แต่ถ้าข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญและอยู่ในสถานการณ์ ที่เหมือนกันแล้วกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับนั้นจะต้องเป็นกฎเกณฑ์เดียวกัน

(1.3) การปฏิบัติให้แตกต่างกันเนื่องมาจากผลประโยชน์มหาชน

การปฏิบัติต่อบุคคลตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึง ประโยชน์ สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคลหรือประโยชน์ของปัจเจกชน ดังนั้นจะอ้างหลักความเสมอภาค ในการใช้กฎเกณฑ์เพื่อมาคุ้มครองปัจเจกชนนั้นหาได้ไม่ เช่น ในกรณีที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบ เกิดขึ้นในบ้านเมืองทางการเมืองการมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข โดยเร็วและการใช้มาตรการดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติ ผู้ที่เดือดร้อนจากการ กระทำดังกล่าวจะอ้างหลักแห่งความเสมอภาคต่อรัฐหาได้ไม่

(1.4) การอ้างประโยชน์สาธารณะเพื่อไม่ต้องเคารพต่อหลักความเสมอภาคนั้น จะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้

การอ้างประโยชน์สาธารณะในการปฏิบัติให้แตกต่างกันนั้นแม้จะถือว่าเป็นการ กระทบ ต่อหลักความเสมอภาคและก่อให้เกิดทางเลือกปฏิบัติก็ตาม แต่อย่างไรก็ดีการกระทำ ดังกล่าวนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกอย่างที่ไม่สามารถยอมรับได้ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่ สามารถใช้กฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ การแบ่งแยกที่ไม่สามารถยอมรับได้ที่เห็นได้ชัดคือ การแบ่งแยกที่ เป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ เช่น การแบ่งแยกในเรื่อง แหล่งกำเนิด เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น

(1.5) การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่

การเลือกปฏิบัติที่เป็นธรรมมุ่งลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ หรือการปฏิบัติใน ทางบวก คือการดำเนินการตามกฎหมายที่แตกต่างกันในลักษณะชั่วคราวที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและยกระดับบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มีสถานะด้อยกว่า

บุคคลอื่นเพื่อทดแทนความไม่เท่าเทียมกันที่ดำรงอยู่ ซึ่งหลักนี้เกิดจากแนวคิดของประธานาธิบดีเคนเนดีและประธานาธิบดีจอห์นสันที่ต้องการสร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคมอเมริกา

กรณีตัวอย่างที่น่าสนใจของประเทศเยอรมันนี ในคดีการใช้นามสกุล

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันนี วินิจฉัยว่า สำหรับการสมรสที่ได้กระทำระหว่างวันที่ 1 เมษายน 1953 ถึง 30 มิถุนายน 1976 ซึ่งเป็นช่วงที่กฎหมายจำกัดให้ใช้ชื่อสกุลของฝ่ายชายเป็นชื่อสกุลของคู่สมรส โดยมีให้ใช้ชื่อสกุลของฝ่ายหญิงเป็นชื่อสกุลของคู่สมรส ตามประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันนี (BGB) ไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย (ตามรัฐธรรมนูญเยอรมันนี ในมาตรา 3 วรรค 2) เพราะการที่กฎหมายแพ่งดังกล่าวกำหนดมีผลให้เฉพาะฝ่ายชายเท่านั้นที่สามารถใช้ชื่อสกุลของตนเป็นชื่อสกุลต่อไปได้ ปัญหาว่าชื่อสกุลของฝ่ายใดที่ควรจะเป็นชื่อสกุลหลังการสมรสนั้น เห็นได้ว่ากฎหมายได้ยึดโยงกับความเป็นฝ่ายชาย กฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นการละเมิดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของฝ่ายหญิงอันมีผลมาจากหลักความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย (รัฐธรรมนูญเยอรมันนี มาตรา 3 วรรค 2) และการทำให้สตรีเสียเปรียบในกรณีนี้มิได้รับการแก้ไขแม้จะใช้ชื่อสกุลของสตรีสามารถที่จะเพิ่มต่อจากชื่อสกุลของฝ่ายชายก็ตาม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันสำหรับสตรี ในกรณีการใช้ชื่อสกุลของบุตร โดยประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันนี ได้กำหนดให้ใช้ชื่อสกุลของฝ่ายบิดาเท่านั้น การปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันของคู่สมรสในเรื่องการใช้นามสกุล ตามประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมันนีนั้น ไม่สามารถให้เหตุผลอันเนื่องมาจากความแตกต่างในทางกายภาพระหว่างหญิงชายได้ ดังนั้น ในกรณีนี้ความเท่าเทียมกันของสามีภรรยาในขอบเขต

(1.6) การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากระบบที่แตกต่างกัน\

การปฏิบัติให้แตกต่างกัน นั้นอาจมีผลสืบเนื่องมาจากการมีระบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจะพิจารณาเปรียบเทียบว่ามีการปฏิบัติเท่าเทียมกันหรือไม่ ต้องมีการเปรียบเทียบว่าอยู่ในระบบเดียวกันหรือไม่⁴

(1.7) การปฏิบัติให้แตกต่างกันเนื่องมาจากประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน อาจเป็นเหตุผลในการปฏิบัติให้แตกต่างกัน โดยการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นต้องไม่ขัดหลักการปฏิบัติกันมาช้านานเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความถูกต้อง แต่จะต้องใช้หลักความยุติธรรมของขณะปัจจุบันเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา⁵

⁴บรรเจิด สิงคะเนติ, 2543, หน้า 21

⁵บรรเจิด สิงคะเนติ, 2543, หน้า 22

2) หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมาย⁶

หลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมายได้ปรากฏในรูปแบบหลากหลายแตกต่างกันออกไปดังนี้

(2.1) ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

ความเสมอภาคในเบื้องต้นกฎหมายและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และในบางกรณีก็ผสมผสานกัน จนกล่าวได้ว่าความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมเป็นกรณีเฉพาะของการนำหลักความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมายมาใช้ ศาลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส วินิจฉัยว่าการที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้พิพากษาอาญานายเดียวสามารถพิจารณาคดีหลายข้อได้ โดยมีข้อยกเว้นให้เป็นอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาที่จะเป็นผู้กำหนดให้คดีนั้นอาจพิจารณาโดยองค์คณะ ผู้พิพากษาได้ กฎหมายดังกล่าวย่อมขัดกับหลักความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม เพราะกฎหมายดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการที่ประชาชนจะตกอยู่ภายใต้กระบวนการที่เหมือนกันหรือรับผิดตามกฎหมายอย่างเดียวกัน เป็นต้น

(2.2) ความเสมอภาคในสาธารณะ

ศาลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วินิจฉัยถึงหลักความเสมอภาคในเรื่องภาษีอันเป็นภาระของสาธารณชนไว้ในหลายกรณี โดยเห็นว่าฝ่ายนิติบัญญัติมีอำนาจที่จะกำหนดฐานภาษีได้เอง โดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาค อย่างไรก็ตาม ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถกำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีที่แตกต่างกันได้ เช่นเดียวกับการกำหนดอัตรายกเว้นที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของการกำหนดอัตราภาษีที่แตกต่างกัน หรือการให้ประโยชน์ทางภาษีด้วยมาตรการกระตุ้นให้มีการจัดตั้งและพัฒนามูลนิธิหรือสมาคมทางวัฒนธรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ถือว่าขัดกับหลักความเสมอภาค

(2.3) ความเสมอภาคในการทำงานภาครัฐ

โดยหลักทั่วไปนั้นถือว่าการสอบแข่งขันเป็นวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานภาครัฐที่เหมาะสมและเสมอภาคที่สุด อย่างไรก็ตามศาลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสไม่ถือว่าการสอบแข่งขันเป็นวิธี การเพียงวิธีเดียวที่จะคัดเลือก บุคคลเข้าทำงานในภาครัฐเท่านั้น ดังนั้น การที่กำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นที่ดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 8 ปี ผู้บริหารสหภาพแรงงาน ผู้บริหารสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการทำประโยชน์ร่วมกันหรือผู้บริหารองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกเป็นผู้มีสิทธิสอบเข้าโรงเรียนการบริหารแห่งชาติ จึงไม่ขัดกับหลักความเสมอภาค หรือการรับบุคคลากรด้านการตรวจสอบและควบคุมจากบุคคลภายนอกหน่วยงานเท่านั้นก็ไม่ถือว่าขัดกับหลักความเสมอภาคเช่นกัน

⁶สมคิด เลิศไพฑูรย์, หลักความเสมอภาค, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2543) หน้า 171-174.

(2.4) ความเสมอภาคในการเลือกตั้ง

ตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วินิจฉัยเรื่องนี้ไว้โดยให้ความเห็นว่า ในการเลือกตั้งบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแรงงาน หากกฎหมายกำหนดให้นายจ้างแต่ละคนสามารถออกเสียงได้เท่ากับจำนวนลูกจ้างที่ตนเองมีอยู่แต่ไม่เกิน 50 เสียง นั้น เป็นการขัดกับหลักความเสมอภาคและไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายเพราะในการเลือกตั้งผู้พิพากษาในศาลหนึ่งนั้นการที่มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวนลูกจ้างมากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนอื่น ไม่ถือว่าเป็นเหตุที่จะมีสิทธิออกเสียงมากกว่าคนอื่นได้ นอกจากนี้การกำหนดโควตาของผู้ได้รับเลือกตั้งตามเพศถือว่าขัดกับหลักความเสมอภาค เช่นกัน

(2.5) ความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะ

หลักความเสมอภาคนั้นไม่ใช่หลักความ เป็นเอกภาพหรือไม่ใช่การปฏิบัติ ที่เหมือนกันทุกกรณีแต่เป็นความเสมอภาคแบบสัดส่วนคือเป็นการปฏิบัติที่เหมือนกันในสถานการณ์เช่นเดียวกัน ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ใช้บริการสาธารณะแตกต่างกันตามหลักความเสมอภาคแบบ สัดส่วนก็ต้องสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์อันแตกต่างของแต่ละสถานการณ์ที่ได้รับการปฏิบัติ อย่างแตกต่างกันได้ เช่น การกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมของผู้ใช้บริการ ที่อาศัยหรือมีที่ทำงานใน เขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จัดทำบริการสาธารณะแตกต่างกันไปจากอัตราของบุคคลอื่น ย่อม ไม่ขัดกับหลักความเสมอภาค แต่ในกรณีที่เทศบาลกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเชื้อชาติของบุคคล ที่จะได้รับสวัสดิการสังคมถือว่าขัดกับหลักความเสมอภาค เป็นต้น

2.1.5 บทบัญญัติแห่งกฎหมายอันรับรองหลักความเสมอภาค

ประเทศต่างๆ ได้นำแนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคมาเป็นหลักพื้นฐาน โดยได้ระบุไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทในการปกครองประเทศ จึงทำให้หลักแห่ง ความเสมอภาคผูกพันองค์กรของรัฐให้ต้องปฏิบัติตาม แล ปัจจุบันรัฐธรรมนูญของเกือบทุก ประเทศทั่วโลกได้รับรองหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังจะได้ยกตัวอย่างบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญอันรับรองหลักแห่งความเสมอภาค ดังนี้

1) บทบัญญัติอันรับรองหลักความเสมอภาคในกฎหมายฝรั่งเศส⁷

หลักแห่งความเสมอภาคได้ปรากฏอยู่ในประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ลงวันที่ 26 สิงหาคม 1789 ดังนี้

“...สถานิติบัญญัติแห่งชาตินี้ จึงรับรองและประกาศสิทธิต่อไปนี้ของมนุษย์และพลเมืองแต่ละคนภายใต้การคุ้มครองของพระเจ้า

มาตรา 1 มนุษย์ทุกคนเกิดมาและดำรงอยู่อย่างมีอิสระและเสมอภาคกันในสิทธิ การแบ่งแยกทางสังคมจะกระทำได้อีกแต่เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

มาตรา 2 วัตถุประสงค์ของสังคมการเมืองทุกสังคมย่อมเป็นไปเพื่อการคุ้มครองรักษาสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งไม่มีอายุความของมนุษย์ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ ความมั่นคงปลอดภัยและการต่อต้านการกดขี่ข่มเหง

มาตรา 6.กฎหมายต้องเป็นสิ่งที่เหมาะสมกันสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือการลงโทษ พลเมืองย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย

จากบทบัญญัตินี้กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าฝรั่งเศสในยุคนี้ได้ตระหนักถึงหลักสิทธิมนุษยชนของปัจเจกชนและนำมาบัญญัติเป็นตัวบท กฎหมาย ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าในช่วงนั้นของฝรั่งเศสเป็นยุค แห่งการปฏิวัติครั้งใหญ่อันเกิดจากความไม่พอใจในการปกครองประเทศของผู้ปกครองประเทศที่กดขี่ข่มเหงเอาเปรียบประชาชนและไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน เมื่อมีการปฏิวัติเกิดขึ้นในปี 1789 ผู้ก่อการปฏิวัติจึงต้องการประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและการรับประกันแก่ปัจเจกชนว่าจะไม่ได้รับการข่มเหงจากชนชั้นปกครองอีกต่อไป

เมื่อพิจารณาคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค .ศ. 1789 ของฝรั่งเศส ได้แสดงถึงที่มาในส่วนที่เกี่ยวกับหลักความเสมอภาคอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก หลักความเสมอภาคนั้นมาจากแนวคิดทางปรัชญาแห่งสำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติประกอบกับแนวคิดปัจเจกชนนิยม

ประการที่สอง หลักความเสมอภาคนั้นมาจากสภาพความกดดันของสังคมในยุค นั้นอันนำไปสู่ความจำเป็นที่ต้องมีการรับรองสิทธิมนุษยชนดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้นจนถึงทุกวันนี้ คำประกาศดังกล่าวเป็นเอกสารและเป็นหลักการทางการเมืองสมัยใหม่และทำให้ประเทศฝรั่งเศสได้ชื่อว่าเป็นประเทศแห่งสิทธิมนุษยชนมาจนถึงทุกวันนี้

⁷เครือข่ายกฎหมายมหาชน ,2558 , หลักความเสมอภาค(ออนไลน์) , เข้าถึงได้จาก:<http://www.pub-law.net>. [2558, 3 มกราคม]

การประกาศรับรองหลักแห่งความเสมอภาคที่ปรากฏอยู่ในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789 ได้เป็นต้นแบบของกฎหมายฝรั่งเศสที่ตามมาภายหลังว่าการบัญญัติด้วยบทกฎหมายใดนั้น จะต้องคำนึงและเคารพถึงหลักการแห่งความเสมอภาคที่ประกาศในคำประกาศดังกล่าวด้วย ดังปรากฏอยู่ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญปี 1946 วรรค 3 ที่บัญญัติว่า “กฎหมายให้หลักประกันว่าสิทธิของผู้หญิง เท่าเทียมกันกับสิทธิของผู้ชาย” และในคำปรารภของรัฐธรรมนูญปี 1958 วรรค 3 บัญญัติว่า “อาศัยอำนาจตามหลักการดังกล่าวและหลักเสรีภาพในการตัดสินใจของประชาชน สาธารณรัฐได้มอบดินแดนโพ้นทะเลแสดงเจตจำนงที่จะเข้าร่วมกับสาธารณรัฐสถาบันใหม่ได้ จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของอุดมคติร่วมกันแห่งเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ...” และในมาตรา 1 ถัดมาก็ได้บัญญัติรับรองหลัก แห่งความเสมอภาคอีก “ฝรั่งเศส . รับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชน โดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา

ด้วยเหตุนี้หลักแห่งความ เสมอภาคจึงเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญอันหนึ่งของกฎหมายมหาชนฝรั่งเศส เช่น ความเสมอภาคทางกฎหมาย ความเสมอภาคในการได้รับการบริการจากรัฐ ความเสมอภาค ในการรับเข้าทำงานจากรัฐและถือว่าหลักแห่งความเสมอภาคเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายมหาชนฝรั่งเศส เป็นต้น ดังนั้นองค์กรของรัฐจึงรับรองและต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วย

2) บทบัญญัติอันรับรองหลักความเสมอภาคในกฎหมายเยอรมัน⁸

หลักความเสมอภาคของเยอรมันได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญ โดยบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 3 (ความเสมอภาค)

“(1) บุคคลย่อมเสมอภาคกันต่อหน้ากฎหมาย

(2) ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ให้รัฐดำเนินการสนับสนุนเพื่อบรรลุเป้าหมายแห่งความมีสิทธิเท่าเทียมกันของหญิงและชาย และก่อให้เกิดผลในการกำจัดความไม่เท่าเทียมกันที่มีอยู่

(3) บุคคลไม่อาจที่จะถูกเลือกปฏิบัติได้เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ เชื้อชาติ สัญชาติ ภาษา ถิ่นกำเนิด และเผ่าพันธุ์ ความเชื่อ ความคิดในทางศาสนาหรือการเมือง บุคคลไม่อาจได้รับการปฏิบัติอย่างเสียเปรียบเพราะเหตุแห่งความพิการของบุคคลนั้น”

⁸บรรเจิด สิงคะเนติ, 2543 , หน้า 107-109

รัฐธรรมนูญของเยอรมันได้บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 3 โดยได้วางหลักการพื้นฐานไว้ดังนี้ กล่าวคือ มาตรา 3 วรรค 1 เป็นการบัญญัติถึงหลักความเสมอภาคทั่วไป หรือที่เรียกว่า “ความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย” กับหลักความเสมอภาคในการบัญญัติกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “ความเสมอภาคของกฎหมาย” อันเป็นหลักที่ผูกพันฝ่ายนิติบัญญัติต่อหลักความเสมอภาคซึ่งมีผลมาจากมาตรา 1 วรรค 3 ที่บัญญัติให้ฝ่ายนิติบัญญัติต้องผูกพันต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน และความสำคัญของมาตรา 3 วรรค 1 ได้ขยายผลไปเกือบทุกๆเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการกระทำของฝ่ายปกครองที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่เอกชน เช่น มาตรการ ในการให้เงินสนับสนุนแก่งานกิจการของเอกชนเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและการกระทำของฝ่ายปกครองที่ฝ่ายปกครองมีดุลพินิจในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้หลักความเสมอภาคยังมี บทบาทสำคัญในขอบเขตของกฎหมายเกี่ยวกับการประกันสังคม กฎหมายภาษี และกฎหมายแรงงาน เป็นต้น

มาตรา 3 วรรค 2 เป็นเรื่องหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง ที่กล่าวถึงความเสมอภาคเฉพาะเรื่องระหว่างชายและหญิง นอกจากนี้หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องยังมีบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆของรัฐธรรมนูญเยอรมันอีกหลายมาตรา

มาตรา 3 วรรค 3 เป็นเรื่องหลักข้อห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งในมาตรา 3 วรรค 3 นี้ได้ยกตัวอย่างในเรื่องเชื้อชาติศาสนา ภาษา เป็นต้น ที่มีอาจยกเป็นเหตุแห่งการเลือกปฏิบัติได้เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็นศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีอาจถูกล่วงละเมิดได้โดยประการทั้งปวง นอกจากนี้หลักความเสมอภาคตามมาตรา 3 วรรค 3 นี้ยังได้มีส่วนสำคัญในการสร้างหลักสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น หลักความเสมอภาคของนักการเมือง เป็นต้น

มาตรา 3 นี้เป็นมาตราที่มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับมาตรา 1 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) และมาตรา 2 (เสรีภาพส่วนบุคคล) ของรัฐธรรมนูญ เนื่องจากมาตราดังกล่าวนั้นถือว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานแห่งรัฐในการกำหนดขอบเขตของอำนาจมหาชนกับสิทธิของปัจเจกบุคคล ซึ่งองค์กรของรัฐซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจมหาชนต้องคำนึงถึงหลักความเสมอภาคเป็นสำคัญ

3) บทบัญญัติอันรับรองหลักความเสมอภาคในกฎหมายไทย

ในรัฐธรรมนูญปีพ .ศ. 2540 ได้มีการบัญญัติในเรื่องหลักความเสมอภาคไว้ในมาตรา 30 ว่า “ บุคคลย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่าง ในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา อายุ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ าสภาวะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นเป็นการนำมาจากมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐเยอรมันฉบับปัจจุบัน โดยวรรคแรกเป็นการรับรองหลักความเสมอภาคเบื้องต้น กฎหมาย วรรคสองรับรองความเสมอภาคระหว่างประเทศ และวรรคสามกำหนดห้ามมิ ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ .ศ. 2540 นี้ก็ไปไกลกว่ารัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน โดยได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 30 วรรคท้าย รับรองให้รัฐสามารถเลือกปฏิบัติอันเป็นการลดความเหลื่อมล้ำที่ดำรงอยู่ได้ดังเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐอิตาลีและสหพันธรัฐออสเตรีย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญของไทยฉบับปีพ .ศ. 2540 นี้ยังได้กำหนดสิทธิต่างๆขึ้นมาให้ซึ่งต้องการหลักความเสมอภาคด้วย เช่น มาตรา 43 วรรคแรก “ สิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ” มาตรา 52 วรรคแรก “ สิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน ” มาตรา 75 วรรคแรก “ รัฐต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วกวและเท่าเทียมกัน ” มาตรา 78 “ต้อง... พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ” มาตรา 80 “ต้อง... ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย...” เป็นต้น⁹

จากบทบัญญัติอันรับรองหลักแห่งความเสมอภาค จะสังเกตได้ว่าการระบุบทบัญญัติในกฎหมายนั้นมีวิธีการในการรับรองหลักแห่งความเสมอภาคอยู่ 3 วิธี คือ¹⁰

วิธีแรก เป็นวิธีที่ใช้โดยทั่วไปที่แม้กฎหมายจะไม่ระบุคำว่า “เสมอกัน” “เสมอภาค” หรือ “เท่าเทียมกัน” ไว้ก็ตามแต่กฎหมายดังกล่าวก็มีลักษณะที่ใช้บังคับกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น มาตรา 19 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดดำเนินกิจการรับทำการเก็บ ขนหรือกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยโดยทำเป็นธุรกิจหรือโดยได้รับประโยชน์ตอบแทนด้วยการคิดค่าบริการ...” ซึ่งมีความหมายว่า ห้ามทุกคนโดยเสมอภาค หรือมาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่บัญญัติว่า “เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษผู้ใดซึ่งมีหน้าที่ ... จะต้องจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย ระบบบำบัดน้ำเสียหรือระบบกำจัดของเสียอย่างอื่น...” ซึ่งมีความหมายบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามอย่างเสมอภาค เป็นต้น

⁹สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543, หน้า 176-177

¹⁰สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543, หน้า 177-178

วิธีที่สอง เป็นวิธีที่กฎหมายระบุคำว่า “เสมอกัน” “เสมอภาค” หรืออื่นๆในลักษณะเดียวกันอย่างชัดเจน เช่น มาตรา 10 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย.” หรือในมาตรา 60 ที่ว่า “ให้รัฐ... จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา อันเป็นพิเศษให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่ม ... โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม” เป็นต้น

วิธีที่สาม เป็นวิธีที่กฎหมายบัญญัติในทางตรงกันข้ามโดยห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติ เช่น มาตรา 9 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือ อิมคำสั่งใน ... คำพิพากษาเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเนื่องจากการกระทำโดยมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม.” เป็นต้น

ตามหลักทั่วไปหลักความเสมอภาคนั้นผูกพันต่อการกระทำของรัฐทุกเรื่อง แต่¹¹ได้หมายความว่าต้องปฏิบัติให้เหมือนกันในทุกกรณี ทั้งนี้ต้องพิจารณาความแตกต่างของสาระสำคัญของข้อเท็จจริงประกอบกับต้องคำนึงถึงการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะด้วย ดังนั้นการปฏิบัติให้เหมือนกันโดยมิได้พิจารณาความแตกต่างของข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นๆย่อมเป็นการขัดต่อ หลักความเสมอภาค อย่างไรก็ตามในรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2540 ก็มีบทบัญญัติหลายเรื่องที่ยกเว้นหลักความเสมอภาค เช่น¹

(1) เรื่องการคิดคำนวณเพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในบัญชีรายชื่อ ซึ่งตามมาตรา 100 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใดได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศ ให้ถือว่าไม่มีผู้ใดในบัญชีนั้นได้รับเลือกตั้ง และมีให้นำคะแนนเสียงดังกล่าวมารวมคำนวณเพื่อหาสัดส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวรรคสอง

ในกรณีนี้ได้ยกเว้นหลักความเสมอภาคไว้ 2 กรณี ดังนี้

กรณีแรก ความเสมอภาคในแง่ของค่าคะแนนเสียงที่ผู้เลือกตั้งลงให้กับพรรคการเมืองดังกล่าวมิได้ถูกนำมาคิดคำนวณจึงมีผลให้คะแนนดังกล่าวมีค่าเท่ากับศูนย์

กรณีที่สอง พรรคการเมืองดังกล่าวย่อมไม่อาจเข้าไปมีส่วนในการคิดคำนวณเพื่อให้ได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบัญชีรายชื่อ หลักการที่ตัดพรรคการเมืองที่ได้คะแนนรวมจากคะแนนที่ลงให้กับพรรคซึ่งต่ำกว่า 5% ออกนั้น มีความมุ่งหมายเพื่อไม่ให้เกิดพรรค

¹¹บรรเจิด สิงคะเนติ, 2543 , หน้า 24-25

เล็กพรรคน้อยในระบบการเมืองมากเกินไป อันจะมีผลต่อระบบการเมืองโดยรวมทำให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ

(2) การกำหนดคุณสมบัติการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 107(3) และสมาชิกวุฒิสภา ตามมาตรา 125(3) ได้กำหนดให้ผู้มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

(3) เรื่องเอกสิทธิ์ของสมาชิกรัฐสภาในการกล่าวถ้อยคำใดในการแถลงข้อเท็จจริง แสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนนย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้ตามมาตรา 157

(4) เรื่องความคุ้มกันสมาชิกรัฐสภา ตามมาตรา 165 , 166 ,167

(5) การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามหมวด 10 การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

(6) การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 308 ถึงมาตรา 311

ต่อมาในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคไว้ในส่วนที่ 2 ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยความเสมอภาค ตามมาตรา 30-31

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

จะเห็นได้ว่า ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ได้นำบทบัญญัติในมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เรื่องหลักความเสมอภาคมาบัญญัติไว้เช่นกัน

มาตรา 31 บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายหรือกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

ในมาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ. 2550 นี้เป็นบทยกเว้นหลักความเสมอภาคของ บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ว่าแม้จะมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปแต่ก็อาจถูกจำกัดสิทธิ เสรีภาพ บางประการตามที่มีกฎหมายอื่นกำหนดไว้

นอกจากหลักความเสมอภาคจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแล้ว หลักความเสมอภาคยังปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญ คำพิพากษาศาลฎีกา คำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์และคณะกรรมการกฤษฎีกา เช่น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 37/2542 ว่าการที่หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อกิจการของหน่วยงานในลักษณะที่แตกต่างไปจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากเมื่อพิจารณาตามมาตรา 30 จะพบว่าเป็นหลักความเสมอภาคทางกฎหมายที่ห้ามมิให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่าง บุคคลที่มีสถานะเดียวกันโดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อสำนักผู้ตรวจราชการแผ่นดินของรัฐสภาพิจารณาลักษณะพิเศษเฉพาะในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญมิใช่ส่วนราชการ มิใช่รัฐวิสาหกิจ และมีได้เป็น หน่วยงานเอกชนอื่นจะต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานแล้ว การปฏิบัติต่อกิจการของสำนักงานในลักษณะที่แตกต่างไปจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานจึงเป็นการสมเหตุสมผล เหมาะกับสถานะของผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานฯ ดังนั้นจึงไม่เป็นการเลือกปฏิบัติอันขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 30

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 881/2495 จำเลย (นายอำเภอสันป่าตอง) ได้เข้าใจผิดในข้อสำคัญที่คิดไปว่า จำเลยมีอำนาจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ใครซื้อที่ดินก็ได้ ซึ่งไม่ถูกต้อง จำเลยหาอำนาจเช่นนั้นไม่ กล่าวคือหากไม่มีกฎหมายให้อำนาจแล้วพนักงานเจ้าหน้าที่หาอำนาจในการหวังเหี่ยวขาดขวางการขอจดทะเบียนนิติกรรมอันเป็นการจำกัดสิทธิของราษฎรได้ ซึ่งย่อมแสดงว่าคนไทยทุกคนย่อมมีสิทธิเสมอกันในอันที่จะถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินใดๆ เว้นแต่จะมีกฎหมายห้าม

โดยสรุปแล้วหลักความเสมอภาคเป็นหลักเกณฑ์อันสำคัญ และถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับ การรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ ดังนั้น รัฐจึงควรปฏิบัติต่อประชาชนโดยเคารพหลักความเสมอภาคเป็นสำคัญ จึงจะทำให้หลักความเสมอภาคเกิดผลในทางปฏิบัติได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายในคดีอาญาหรืออาชญากรรม

เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องกล่าวถึงคำนิยามของเหยื่อ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ในความเป็นจริงแล้ว เหยื่อและบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายมักจะเป็นบุคคลเดียวกัน แต่ก็ไม่เสมอไป เนื่องจากในบางครั้งบุคคลที่ไม่ได้ตกเป็นเหยื่อก็มีสิทธิได้รับ การชดเชยความเสียหาย เพราะว่าพวกเขาได้รับความเสียหาย บุคคลเหล่านี้บางครั้งกล่าวได้ว่าเป็น “เหยื่อทางอ้อม”

2.2.1 แนวคิดเรื่องเหยื่อทางตรงและเหยื่อทางอ้อม รวมถึงบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย

สนธิสัญญาระหว่างประเทศ และเครื่องมือทางกฎหมายอื่นในหลักการ ข้อที่ 8 ของหลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการชดเชยความเสียหายฯ คำว่า “เหยื่อ” ไม่ได้ประกอบด้วยเหยื่อโดยตรงเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเหยื่อทางอ้อมด้วย ตามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ คำว่า “เหยื่อ” ยังหมายรวมถึงครอบครัวอันใกล้ชิดหรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของบุคคลที่เป็นเหยื่อโดยตรง และบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการให้ความช่วยเหลือเหยื่อหรือเพื่อป้องกันบุคคลจากการตกเป็นเหยื่อ คำนิยามนี้สะท้อนแนวคำพิพากษาในระหว่างประเทศ โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตและการสูญหาย

อย่างไรก็ตาม ระบบสิทธิมนุษยชน ต่างๆ ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ ไม่ได้มีการนิยามเรื่องเหยื่อและบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายตรงกันทั้งหมด แม้ในบางกรณีบุคคลจะไม่ได้ถูกพิจารณาว่าเป็นเหยื่อ บุคคลนั้นก็อาจจะประสบกับความเสียหายและมีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย อีกทั้งบุคคลที่ได้รับความเสียหายอาจจะเป็นเหยื่อในระบบหนึ่งแต่ไม่ได้เป็นเหยื่อในระบบหนึ่ง แต่บุคคลนั้นกลับมีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายในทั้งสองระบบ กล่าวอีกในหนึ่งคือแนวคิดเรื่องเหยื่ออาจจะแคบกว่าแนวคิดเรื่องบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ดังจะเห็นอยู่ ในมาตรา 41 ของ ECHR และมาตรา 63 ของ ACHR (อนุสัญญาแห่งทวีปอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) ซึ่งกำหนดสิทธิในการได้รับการชดเชยความเสียหาย โดยมิได้กล่าวถึง “เหยื่อ” เวลาที่กล่าวถึงพันธกรณี เรื่องการชดเชยความเสียหายนี้แต่จะกล่าวถึง “ฝ่ายที่เสียหาย” (injured party) ความแตกต่างของคำทั้งสองนั้นไม่ได้ปรากฏในหลักการข้อที่ 8 ของของหลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการชดเชยความเสียหายฯ ซึ่งนิยามเรื่องเหยื่อในมุมมองของการชดเชยความเสียหาย ดังนั้น จึงนิยามเหยื่อในความหมายที่กว้าง หลักการในเรื่องนี้ไม่ควรจะถูกมองจากมุมมองนี้ เพราะมันจะพยายามที่จะระบุถึงบุคคลที่มีสิทธิได้รับความเสียหายมากกว่าที่จะนิยาม “เหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชน”

ในอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ กล่าวถึง “เหยื่อ” ของการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนขึ้นว่าใครคือเหยื่อ อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาบางฉบับ กล่าวและนิยามไว้อย่างชัดเจนว่าใครคือบุคคลที่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย อาทิเช่น มาตรา 16(4) ของอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 169 ว่าด้วยชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชนเผ่า พ.ศ. 2532 (ILO Indigenous and Tribal Peoples Convention 1989) ซึ่งประกันการชดเชยความเสียหายต่อ “ประชาชนที่ถูกย้ายออกจากถิ่นฐาน” มาตรา 16 (5) ของอนุสัญญาฉบับเดียวกันได้ประกันการชดเชยความเสียหายให้กับ “บุคคลที่ถูกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่” มาตรา 21(2) ของกฎบัตรแห่งทวีปอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิของประชาชน (AfCHPR) กล่าวถึง “ประชาชนที่ถูกแย่งชิงทรัพยากร” ซึ่งหมายถึงประชากรที่ถูกแย่งชิงสินทรัพย์และทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.2 แนวคำพิพากษา

ในกรณีที่บุคคลสูญหายเห็นได้ชัดจากมาตรฐานและแนวคำพิพากษาระหว่างประเทศว่าบุคคลผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ประกอบด้วยญาติพี่น้องของผู้ที่สูญหาย มาตรา 19 ของปฏิญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลจากการถูกบังคับให้สูญหาย (Declaration on the Protection of all Persons from Enforced Disappearance) ได้รับรองการชดเชยความเสียหายให้แก่เหยื่อ ครอบครัว และผู้ที่อยู่ในอุปการะ คณะทำงานด้านการถูกบังคับให้สูญหาย และการสูญหายโดยไม่สมัครใจ (Working Group on Enforced and Involuntary Disappearance) ได้กล่าวไว้ว่า “นอกเหนือจากเหยื่อที่รอดจากการสูญหาย ครอบครัวของเหยื่อต้องมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน สำหรับความทุกข์ ทรมานที่เกิดขึ้น ในช่วงที่เหยื่อหายตัวไปด้วย และในกรณีที่เหยื่อเสียชีวิตผู้ที่อยู่ในอุปการะของเหยื่อก็มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเช่นกัน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติก็ได้ยืนยันเช่นกันถึงสิทธิของสมาชิกในครอบครัวของเหยื่อในการได้รับการชดเชยความเสียหายจากการที่เหยื่อถูกบังคับให้สูญหายหรือสูญหายโดยไม่สมัครใจ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนพบว่าในคดี Almeida de Quinteros แม่ของผู้เสียหายเองที่เป็นเหยื่อของการทรมาน หรือการกระทำทารุณโหดร้ายและย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถูกห้ามไว้ในมาตรา 7 ของ ICCPR ในคดีการสูญหายคดีอื่นๆ ก็มีคำตัดสินในลักษณะ เดียวกัน อีกทั้งยังพบด้วยว่า การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในลักษณะอื่น เช่น การทำให้ผู้อื่นตายโดยผิดกฎหมาย (unlawful killing) ก็อาจจะทำให้เหยื่อทั้งทางตรงและทางอ้อมทุกข์ทรมานเสมอเหมือนกัน ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาจึงได้กำหนดให้มีการชดเชยความเสียหายแก่ ญาติ รวมทั้งคู่สมรสของเหยื่อ ทั้งในด้านคดีที่เป็นการสูญหาย คดีฆาตกรรม และการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในลักษณะอื่นๆ ที่เหยื่อไม่ได้ตายหรือสูญหาย ในการชดเชยความเสียหายซึ่งเป็นไปตามสิทธิที่ญาติหรือบุคคลที่สาม อื่นๆ มี ศาลได้กำหนดเกณฑ์บางประการ กล่าวคือ

1) การจ่ายเงินเพื่อเป็นการชดเชยความเสียหายนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของการอุดหนุนอย่างสม่าเสมอและมีประสิทธิภาพที่เชื่อถือได้แก่ผู้ร้องสิทธิ ไม่ว่าการอุดหนุนนั้นจะเป็นหน้าที่ที่ผูกพันตามกฎหมายหรือไม่

2) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อกับผู้ร้องสิทธิควรจะเป็นแบบที่ สามารถทำให้สันนิษฐานได้ว่าหากเหยื่อไม่ได้เสียชีวิตก็จะยังคงมีการจ่ายเงินอุดหนุนต่อไป

3) การอุดหนุนจะต้องเป็นไปตามความจำเป็นด้านการเงินของผู้รับ ศาลได้พิจารณาว่า บิดามารดาและบุตรของเหยื่อโดยตรงอาจถือได้ว่ามีลักษณะตรงตามข้อกำหนดเหล่านี้ และถือได้ว่าเป็นเหยื่อทางอ้อมในหลายคดีซึ่งศาลพึงมีคำพิพากษา ศาลฯ ยังถือว่าพี่น้องและคู่ชีวิตของเหยื่อเป็นเหยื่อทางอ้อมด้วย

ศาลสิทธิมนุษยชนในยุโรปยังได้รับรองสิทธิในการได้รับชดเชยค่าเสียหายแก่สมาชิกในครอบครัว ทั้งในฐานะที่เหยื่อถูกละเมิดสิทธิ หรือไม่ก็ในฐานะที่ฝ่ายผู้เสียหาย ตามนัยแห่งมาตรา 41 ของ ECHR นับตั้งแต่คดี Kurt v Turkey ศาลได้ตัดสินว่าญาติของผู้เสียหายเอง อาจจะเป็นเหยื่อของการทรมาน และการกระทำที่ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่ห้ามไว้ในมาตรา 3 ของ ECHR ถ้าหากความทุกข์ของพวกเขาแตกต่างอย่างชัดเจนจากความกดดันทางอารมณ์ที่เกิดอย่างหลีกเลี่ยงมิได้กับญาติของเหยื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ในการประเมินความเสียหายที่เกิดกับญาติ ศาลฯ จะพิจารณาปัจจัยต่างๆ เช่นความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ในครอบครัว ลักษณะของความสัมพันธ์นั้นๆ ระดับของการที่สมาชิกในครอบครัวเผชิญกับเหตุการณ์ การเข้าร่วมของสมาชิกในครอบครัวในการพยายามติดตามข้อมูลข่าวสารการสูญหายของเหยื่อ และวิธีการที่เจ้าหน้าที่ตอบสนองต่อการสอบถามที่เกิดขึ้น ศาลฯ ให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อปฏิกริยาလာทัศนคติของเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดเหตุการณ์เข้ามาอยู่ในการรับรู้ของพวกเขา ศาลฯ เห็นว่าการที่ญาติจะเรียกร้องได้ว่าตกเป็นเหยื่อโดยตรงของการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่นั้น เกี่ยวพันกับทัศนคติของเจ้าหน้าที่เป็นพิเศษ

แม้ในกรณีที่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป เห็นว่าบุคคลดังกล่าวอาจไม่มีสถานะเป็นเหยื่อ ศาลฯ ก็อาจพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นฝ่ายเสียหายตามนัยแห่งมาตรา 41 ของ ECHR ได้ ในคดี AKSOY V TURKEY ศาลพิพากษาให้มีการตกลงความตามที่เหยื่อพอใจแก่พ่อของเหยื่อ ต่อความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นกับบุตรชายที่เป็นเหยื่อและความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นกับตัวเขาในฐานะพ่อ แม้ว่าการละเมิดจะมีได้เกิดกับตัวเขา ความแตกต่างที่ ป็นไปได้ระหว่างความคิดเรื่อง “เหยื่อ” และแนวคิดเรื่อง “บุคคลผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ” เข้าใจได้ชัดเจนในคดี Cakici v Turkey และ Aktas v Turkey ศาลฯ เห็นว่า แม้จะไม่พบการละเมิดต่อผู้ร้องซึ่งเป็นญาติของผู้เสียหายตามอนุสัญญาฯ แต่ผู้ร้องคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดดังกล่าวอย่างไม่ต้องสงสัย และแจ้งถือได้

ว่า “เป็นฝ่ายเสียหาย” ตามวัตถุประสงค์แห่งมาตรา 41 ด้วยการใส่ใจต่อลักษณะความรุนแรงในการละเมิดและการพิจารณาอย่างเที่ยงธรรม ศาลฯ ได้กำหนดค่าเสียหายที่มีใช้ตัวเงิน (Non-pecuniary damages) แก่ผู้ร้อง แนวคิดเรื่องญาติของเหยื่อซึ่งพิจารณาว่าเป็นฝ่ายเสียหายอาจจะนำไปเปรียบเทียบกับแนวความคิดเรื่องเหยื่อทางอ้อมได้

กล่าวโดยสรุปก็คือ บุคคลผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายก็คือ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม บุคคลอื่นๆ ที่ไม่ได้ตกเป็นเหยื่อของการละเมิด แต่ได้รับความเสียหายอาจเป็นความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ หรือทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลมาจากการละเมิด เช่น สมาชิกในครอบครัวของเหยื่อ เป็นต้น

2.2.3 แนวความคิดเรื่องความเสียหายที่เหยื่อได้รับ

การชดเชยความเสียหายนั้นเป็นไปเพื่อชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ทว่าแนวความคิดเรื่องความเสียหายยังค่อนข้างคลุมเครือและอาจเป็นที่เข้าใจผิดได้ ด้วยหลักพื้นฐานสิทธิมนุษยชนและด้วยข้อเท็จจริงที่หลักการคุ้มครองคนได้แก่ สิทธิความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และหมายถึงมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการคุ้มครองความเป็นปกติสุขของบุคคล และการละเมิดสิทธิมนุษยชนใดๆ จึงมีผลในการสร้างความเสียหายต่อบุคคล อย่างน้อยในระดับที่ทำให้บุคคลได้รับความไม่เป็นธรรม แนวคิดนี้เห็นได้ชัดเจนจากการบัญญัติหลักการข้อที่ 8 ของหลักการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหายฯ ซึ่งบรรจุเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นความเสียหายประเภทหนึ่งโดยกล่าวว่า “ความเสียหาย” ซึ่งประกอบไปด้วยความเสียหายในทางร่างกายและจิตใจ ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือความบกพร่องอย่างมากในสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายที่จริงแล้ว พันธกรณีในการชดเชยความเสียหายที่เกิดจากการละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศนั้นพิจารณาอยู่บนบานของการละเมิดที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นไปตามผลแห่งการสืบเนื่องจากการละเมิดอันที่จริง ความรับผิดชอบของรัฐเกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งอาจหมายถึงการละเมิดพันธกรณีภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่เป็นหลักการทั่วไปของกฎหมายที่ประมวลอยู่ในมาตรา 1 ของร่างข้อบ่งชี้ว่าด้วยความรับผิดชอบของรัฐสำหรับการกระทำความผิดในระหว่างประเทศ (Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “การกระทำที่ผิดในทางระหว่างประเทศของรัฐใดๆ ทุกๆ การกระทำนำมาซึ่งความรับผิดชอบของรัฐนั้น” ประเด็นเรื่องความเสียหายจะสำคัญมากในแง่ของสิทธิที่จะได้รับชดเชยความเสียหายและวิธีการในการชดเชยความเสียหาย เนื่องจากการชดเชยความเสียหายจะต้องเป็นสัดส่วนตามความเสียหายและให้การชดเชยความเสียหายที่เหยื่อได้รับ ในกรณีของการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ings ควรจะต้องมีการสันนิษฐานถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น

2.2.4 สิทธิที่จะได้รับการเยียวยา

1) สิทธิที่จะประกันว่าจะได้รับการเยียวยา

ในเบื้องต้น เป็นสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการพิจารณาโดยหน่วยงานที่เป็นอิสระและเป็นกลาง เพื่อนำไปสู่การยอมรับว่ามีการละเมิดสิทธิเกิด ขึ้น เพื่อหยุดยั้งการละเมิด หากการละเมิดนั้นยังคงดำเนินอยู่ และได้รับการชดเชยความเสียหายที่เพียงพอสิทธิที่จะได้รับการเยียวยายังเชื่อมโยงถึงสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายในลักษณะอื่นๆ การประเมินความเสียหายโดยอิสระเป็นขั้นแรกของการได้รับการชดเชยความเสียหาย ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ในบางโอกาสคำว่าเยียวยา คือความหมายหนึ่งของการชดเชยความเสียหาย

คำว่า “เยียวยา” ในภาษาอังกฤษ (remedy) บางครั้งก่อให้เกิดความสับสน คำนี้อาจหมายถึงการเยียวยาในเชิงกระบวนการ (procedural remedy) และในเชิงเนื้อหา (substantive remedy) เช่นการ ชดเชยค่าเสียหาย ในภาษาฝรั่งเศสหรือสเปน (ใช้ “recours” หรือ “recurso”) โดยทั่วไปใช้อ้างอิงถึงเฉพาะการเยียวยาในเชิงกระบวนการเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนใน ACHR และ ECHR ซึ่งมีสิทธิในการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งการเยียวยา และสิทธิในการได้รับการชดเชยค่าเสียหายได้รับการรับรองอยู่ในบทบัญญัติที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามใน ICCPR มาตรา 2 กล่าวถึงการเยียวยาเฉพาะในความหมายตามภาษาฝรั่งเศสและสเปนเท่านั้น ซึ่งไม่ได้หมายรวมถึงสิทธิพื้นฐานในการได้รับชดเชยความเสียหาย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้กล่าวไว้ว่า สิทธิการได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพมาซึ่งสิทธิในการได้รับชดเชยความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่การชดเชยความเสียหาย หมายถึงข้อผูกพันที่จะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน การตกลงความตามที่เป็นที่พอใจ การกลับคืนสู่สภาพเดิม และการฟื้นฟู อนุสัญญาทั้งหลายทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาคได้ประกันถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพของบุคคลทุกคนที่อ้างว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยมักถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เน้นย้ำความสำคัญที่สุดอยู่ในความเห็นทั่วไปที่ 29 ว่าด้วยการลดทอนสิทธิในระหว่างสถานการณ์ฉุกเฉิน ว่าสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาเป็นพันธกรณีตามสนธิสัญญาที่มีอยู่เป็นปกติวิสัยในอนุสัญญาทั้งหมด และเน้นว่า แม้แต่ในช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน รัฐบาลก็ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีพื้นฐานภายใต้มาตรา 2 ย่อหน้าที่ 3 ของอนุสัญญาฯ เพื่อให้การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ

การเยียวยาประเภทพิเศษที่ได้รับการประกันและคุ้มครองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศได้แก่ การเยียวยาต่อกรณีการถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น สิทธิในการนำตัวผู้ถูกคุมขังมาแสดงโดยพลันต่อหน้าผู้พิพากษาหรือ เจ้าหน้าที่อื่นๆที่ได้รับมอบอำนาจโดยกฎหมายให้ใช้อำนาจทางศาล และสิทธิในการขอให้ศาลเรียกให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมายังศาล (right to

habeas corpus) หรือการเยียวยาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพื่อตรวจสอบถึงความชอบด้วยกฎหมายของการเพิกถอนเสรีภาพต่อหน้าศาล สิทธิดังกล่าวเป็น สิทธิที่สำคัญ เนื่องจากไม่เพียงแต่ป้องกันปัจเจกบุคคลจากการถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ยังเป็นเครื่องมือป้องกันการทรมาน และการปฏิบัติที่โหดร้ายในรูปแบบอื่นๆ หรือการหน่วงเหนี่ยวกักขังโดยมิชอบ ตลอดจนการบังคับให้สูญหาย ความสำคัญของสิทธิดังกล่าวนี้ได้รับการยืนยันโดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การเยียวยาเหล่านี้เป็นหลักพื้นฐานที่นำไปใช้ทั้งในช่วงที่บ้านเมืองสงบ และอยู่ในภาวะฉุกเฉินหรือมีความขัดแย้ง อันที่จริงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนถือว่าการเยียวยาโดยการมีหมายเรียกตัวผู้ที่ถูกคุมขังมายัง ศาลเป็นสิ่งที่ โดยตัวมันเองแล้วไม่สามารถลดทอนได้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติได้กำหนดไว้ว่า ความช่วยเหลือด้วยการออกหมายศาลเรียกตัวผู้ที่ถูกคุมขังมายังศาล จะต้องธำรงไว้แม้ในช่วงสถานการณ์พิเศษ ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปกำหนดว่าแม้แต่ในช่วงสถานการณ์ ฉุกเฉิน รัฐสามารถทำได้เพียงลดข้อกำหนดแห่งมาตรา 5 ของ ECHR ไปตามของเขตของสถานการณ์ แต่รัฐต้องปฏิบัติตามพันธกรณีเสมอ ซึ่งรวมถึงการป้องกันการคุมขังโดยมิชอบ การเข้าถึงทนายความและแพทย์ การประกันกระบวนการในการออกหมายศาลเรียกตัวผู้ที่ถูกคุมขังมายังศาล และสิทธิในการติดต่อกับสมาชิกในครอบครัว ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาใต้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า หมายสั่งให้ส่งตัวผู้ถูกคุมขังมายังศาลปลอมห้ามปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหนึ่งในหลักประกันทางศาลที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ซึ่งห้ามมิให้มีการเพิกถอนตามมาตรา 27(2) และยิ่งไปกว่านั้น เป็นประโยชน์ต่อการรักษาไว้ซึ่งความชอบด้วยกฎหมายในสังคมประชาธิปไตย และกำหนดว่าหลักประกันเหล่านี้ควรจะนำมาใช้ภายในกรอบและหลักการแห่งกระบวนการตามกฎหมายที่เหมาะสม

2) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาโดยเรียกให้ ชดใช้ความเสียหาย เป็นการเยียวยาประเภทย่อยประเภทหนึ่งที่ได้รับการประกันในกฎหมายระหว่างประเทศการเยียวยาประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อประกันการชดใช้ความเสียหายที่เป็นธรรมและเพียงพอ กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศไม่เพียงให้สิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยขั้นพื้นฐาน หรือการชดเชยความเสียหาย (ที่เป็นตัวเงิน) แต่ยังได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมีกฎหมายภายในประเทศในเรื่องการเยียวยาเชิงกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งการชดใช้ความเสียหาย โดยเฉพาะกรณีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนการการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย มาตรา 9(5) แห่ง ICCPR บัญญัติไว้ว่า “บุคคลใดๆ ซึ่งตกเป็นเหยื่อของการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายย่อมมีสิทธิที่บังคับใช้ได้ในเรื่องการรับค่าสินไหมทดแทน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ มีความเห็นในคดี B.J. V

Denmark ว่า สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพต่อการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ (มาตรา 6) นำมาซึ่งพันธกรณีของรัฐในการให้เยียวยาที่จะต้องพิจารณาข้อเรียกร้องให้จ่ายค่าสินไหมทดแทน ในลักษณะเดียวกัน ในอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ได้รับการปกป้องเป็นพิเศษทั้งในมาตรา 5(5) แห่ง ECHR เรื่องการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ดังนั้น กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดว่ารัฐต้องให้การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพต่อบุคคลทุกคนที่อ้างว่าสิทธิมนุษยชนของตนถูกละเมิด การเยียวยาจะต้องเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป เพื่อให้ทุกคนจะสามารถใช้ประโยชน์จากการเยียวยานั้นได้ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ เพื่อที่จะให้การเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและตัดสินใจจะต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ในขอบเขตอนุสัญญาแห่งอเมริกาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎบัตรว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งสหภาพยุโรป การเยียวยาที่ได้รับการประกันคือการเยียวยาทางศาล ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 8 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และสิทธิของประชาชนแห่งแอฟริกายังได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า บุคคลย่อมต้องมีสิทธิที่จะขอให้ศาลพิจารณาสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่กล่าวอ้าง ตามสนธิสัญญาแห่งสหประชาชาติและอนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน การเยียวยาไม่จำเป็นต้องประกอบด้วยสิทธิในการเข้าถึงศาล อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเห็นพ้องต้องกันในการเรียกร้องเยียวยาควรจะต้องชัดเจนต่อการละเมิดที่มีการกล่าวโทษได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้กำหนดการเยียวยาทางตุลาการสำหรับการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ซึ่งในทางปฏิบัติศาลมนุษยชนแห่งยุโรปได้พัฒนาข้อกำหนดซึ่งสอดคล้องกับการเยียวยาในทางศาลในทุกกรณี การเยียวยาต้องมีผลในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และไม่คลุมเครือ¹²

อย่างไรก็ตามการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมมีมาแต่ยุคโบราณตั้งแต่ สมัยพระเจ้าอัมมูราบี¹³ ต่อมาในสมัยกลางได้ปรากฏหลักฐาน จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันได้กำหนดวิธีการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และเมื่อกาลเวลาล่วงเลยมาถึงปลายยุคกลาง จึงได้มีการนำระบบการปรับมาใช้แทนการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เงินค่าปรับจึงตกเป็นของรัฐจึงเป็นผู้ผูกขาด ในการลงโทษ¹⁴ การชดเชยความเสียหายจึงกลายเป็นหน้าที่ให้ชำระตอบแทนในทาง

¹²Internation Commission of Jurists ,2553, หน้า 35-62

¹³ประธานวัฒนธรรม, 2520, หน้า 72

¹⁴อิริตนิยการ ,2530, หน้า 13

แฟง¹⁵ในปี ค.ศ.1878 ได้มีการประชุมร่วมกันของนักอาชญาวิทยาซึ่งสรุปผลได้ว่ากฎหมายไม่ให้ความสำคัญ ในการบรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม¹⁶ปัจจุบันหลายประเทศ ได้ตรา กฎหมายว่าด้วยการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ดังจะเห็นได้จาก ประเทศอังกฤษ ได้ทดลองแต่งตั้งคณะกรรมการชดเชยความเสียหายทางอาญา เพื่อพิจารณาจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับบาดเจ็บประเทศเยอรมันได้ประกาศใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งมีชื่อว่าพระราชบัญญัติทดแทนแก่เหยื่อประเทศสหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยาน ประเทศฝรั่งเศส ได้มีการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งรวมถึงค่าเสียหายในทางแพ่ง โดยฟ้องไปพร้อมกับคดีอาญา¹⁷ ในปีค.ศ.1965 ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก ที่กรุงเฮรัซเล็ม โดยสรุปได้ว่าให้รัฐทุกรัฐก่อตั้งระบบการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม¹⁸ จนกระทั่งในปีค.ศ.1985 ได้มีการประชุมกองเกรสสหประชาชาติครั้งที่ 7 ซึ่งว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด (The nited Nations Congresson the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) ณ กรุงมิลานประเทศอิตาลีโดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “Magna Carta for Victims” สรุปได้ดังนี้ในกรณีที่มีการชดใช้ ค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดไม่เพียงพอการชดเชยโดยรัฐสำหรับอันตรายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายหรือ เหยื่ออาชญากรรมจัดว่าจำเป็นในสัดส่วนที่เปรียบเทียบได้กับความทุกข์ทรมานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่ประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกัน¹⁹ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้ให้ความหมาย “ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม(Crime Victims)” พอสรุปได้ดังนี้

1. เหยื่อของผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองแต่ไม่หมายถึงเหยื่อของภัยอย่างอื่น²⁰
2. บุคคลที่ถูกประทุษร้ายในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินโดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ยังรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องของใกล้ชิดหรืออยู่ในความรับผิดชอบ หรือในความอุปการะของผู้ถูกทำร้าย²¹

¹⁵Stephen Schafer.,1977,P.P.19 - 20

¹⁶Stephen Schafer,1960, P.P. 9 –10

¹⁷วิชามหาคุณ ,2535, หน้า 9

¹⁸Stephen Schafer, 1977,P.125

¹⁹ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ,2528,หน้า 13 - 14

²⁰อณณพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด , 2538,หน้า 2

²¹สุวิทย์นันทน้อย และประเทือง ธนียผล ,2533,หน้า29

3. ผู้ได้รับความเสียหายรัฐจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำผิดรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหาย²²

4. ผู้ที่ประสบผลร้ายหรือความเสียหายทั้งด้านชีวิตร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน อันเนื่องจากการละเมิดกฎหมาย²³

5. เหตุที่ได้รับความเสียหายจากผลของการกระทำผิดกฎหมายแบ่งได้ 2 ลักษณะ

5.1 ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง (Direct Victims) คือ บุคคลที่ถูก ล่วงละเมิดและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดกฎหมาย

5.2 ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมโดยอ้อม (Indirect Victims) คือ บุคคลที่สามที่ ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้การกระทำนั้น จะไม่ได้เกิดขึ้นกับเขาโดยตรง ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น²⁴

อย่างไรก็ตาม นักเชื้อวิทยาที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ได้แบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 ทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎี Victim ercipation (การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม) โดย Marvin Wolfgang ได้อธิบายว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตนเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บหรือความตายโดยผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกหรือนิ่งเฉยอาจสรุปได้ว่าการกระทำของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมมีส่วนทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

2. ทฤษฎี Live Style (รูปแบบของวิถีชีวิต) นักอาชญาวิทยาเชื่อว่ารูปแบบวิถีชีวิตของคนทำให้ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้เช่นการไปเที่ยวสวนสาธารณะในยามวิกาล เป็นต้น

3. ทฤษฎี Routine Activities มีแนวคิดที่ว่าทุกวันนี้คนส่วนมากอยากฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อแก้แค้นความโลภ และแรงจูงใจอื่นๆ

นอกจากนี้บทบาทของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ นักอาชญาวิทยา ได้แบ่งประเภทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม พอสรุปได้ดังนี้

²² ประชัยเปี่ยมสมบูรณ์และคณะ, 2531, หน้า 125

²³ กุลพล พลวันและรัชนิกร โชติชัยสถิตย์, 2534, หน้า 331 - 332

Hans Von Henning ได้นำปัจจัยทางกายภาพ ทางจิตวิทยาและทาง สังคมวิทยา ประกอบการพิจารณาโดยแบ่งประเภทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น 13 ประเภท กล่าวคือผู้เยาว์(The Young) ผู้หญิง(The Female) คนแก่ (The Old)คนบกพร่องทางจิตและวิกลจริต (The mentally defective and other mentally deranged) พวกที่อพยพมาจากที่อื่น (The immigrants) พวกชนกลุ่มน้อย (The minorities) พวกเป็นคนโง่โดยกำเนิด (The dullnormals) พวกมีใจหดหู่(The depressed) พวกโลภมาก (The acquisitive) พวกเสเพล (The wanton) พวกคนโดดเดี่ยวและคนอกหัก (The Lonesome and the heartbroken)คนที่ตกอยู่ใน ความทุกข์ทรมาน (The Tormentor) พวกที่ถูกตัดโอกาสถูกละเลย และต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรี(The blocked, exempted, and fighting)²⁵

Benjamin Mendelson ได้แบ่งประเภทผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยพิจารณาจากความหนักเบาของความผิดเป็นเกณฑ์ได้แก่เหยื่อที่ไร้เดียงสา (The completely innocentvictim) เหยื่อที่ความผิดน้อยกว่าอาชญากรรม (The victim with minor guilt) เหยื่อที่มีความเขลา(The victim due to his ignorance) เหยื่อที่ความผิดเท่ากับอาชญากรรม (The victim as guilty as the offender) เหยื่อที่ทำด้วยความสมัครใจ (The voluntary victim) เหยื่อที่มีความผิดมากกว่าอาชญากร (The victim more guilty than the offender) เหยื่อที่ความผิดมากที่สุด (The most guilty victim) เหยื่อที่ความผิดตามลำพัง (The victim who is guilty alone) เหยื่อปลอม (The simulating victim) และเหยื่อในฝัน(the imaginary victim)²⁶

นักอาชญาวิทยาชาวญี่ปุ่นได้ยึดหลักการพัฒนาทางสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการแบ่งประเภทของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท เช่นผู้หญิง (Women) เยาวชน (Juveniles) คนแก่ (The elderly)เหยื่อของอาชญากรรมโดยผู้ที่มีจิตผิดปกติ (Victims of crimes committed bymentally - disordered Persons) เหยื่อของ องค์การอาชญากรรม (Victims of syndicated crimes)²⁷

ดังนั้นหากนำประเภทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม มาประกอบการพิจารณากับพฤติกรรมบุคลิกภาพ ลักษณะทางชีวภาพของตัวผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้ง สถานที่เวลา กับการเกิดอาชญากรรม สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการดำเนินงานของ กระบวนการยุติธรรมจะทำให้ทราบถึงสาเหตุของการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

²⁵Hans Von Hentig ,1948, p.p.404-438

²⁶Stephen Schafer , 1977,P.P. 35 - 40

²⁷อันณพบุรุษ ,2532, หน้า308 – 317

1. ความยากจน และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม
2. ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากและขาดคุณธรรม
3. ความเป็นอยู่ที่ยากลำบากความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
4. กระบวนการยุติธรรมที่บังคับใช้กฎหมายขาดความจริงจังในการปฏิบัติงาน
5. ขาดความมั่นคงในชีวิต
6. ขาดผู้นำที่มีความสามารถ

ในการพิจารณาให้ความคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอาจวิเคราะห์ได้จากประเภทผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ประกอบกับสาเหตุของการตกเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข รวมถึงการป้องกันการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งอาจจำแนกได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การป้องกันการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยตัวเอง โดยการระมัดระวังไม่ให้ตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ต่อการเป็นเหยื่อ และรู้จักหลีกเลี่ยงโอกาสหรือหลีกเลี่ยงการสร้างโอกาสที่จะทำให้ตนเองต้องตกเป็นเหยื่อซึ่งต้องขึ้นอยู่กับ การขัดเกลาทางสังคมต่อปัญหาแต่ละเรื่อง
2. การป้องกันการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยเพื่อนบ้าน หรือชุมชนคือการร่วมกัน ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในสังคม ให้มีความรับผิดชอบร่วมกันมีการเกื้อกูลกัน และช่วยเหลือกันเมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้น
3. การป้องกันการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐแบ่งออกเป็น 3 ด้าน กล่าวคือ

3.1 ด้านหน่วยงาน กล่าวคือหน่วยงานของตำรวจมีหน้าที่โดยตรงในการป้องกันและปราบปราม หากป้องกันการเกิดอาชญากรรมได้ก็จะสามารถป้องกันการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้เช่นกันเพราะถ้าไม่มีอาชญากรรมก็ไม่มีเหยื่ออาชญากรรม

3.2 ด้านตัวอาชญากร โดยมุ่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีโครงการปรับปรุงและแก้ไข พฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีรวมทั้งอยู่ในสังคม โดยปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งเป็นผลโดยตรง ต่อตัวผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม

3.3 ด้านตัวผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม รัฐต้องจัดหาบริการเพื่อให้ตัวผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ให้สามารถมีชีวิตในสังคม และเรียนรู้สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อมิให้ตกเป็นเหยื่อได้อีกในอนาคต²⁸

²⁸ ชาญัญญา กิจทวี, 2546, หน้า 12

4. การป้องกันการตกเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในลักษณะ

ผสมผสาน

การนำแนวทางที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด โดยนำมาผสมผสาน เพื่อให้เกิด ประสิทธิผลใน การพิจารณาให้ความคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตลอดจนมีมาตรการ ในการเยียวยาและเป็นแนวทางในการป้องกันเหตุร้าย ที่อาจเกิดขึ้น กับผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมเพื่อบรรลु วัตถุประสงค์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

2.2.5 การคุ้มครอง ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วย หลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ

ในการดำเนินคดีอาญา ต่างมุ่งเน้นที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้กระทำ ความผิดและ ภายใต้กระบวนการเดียวกันนี้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องช่วยเหลือตนเองใน การเรียกร้อง ค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดซึ่งบางครั้งไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากไม่สามารถ ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือผู้กระทำความผิดไม่อยู่ในฐานะที่จะสามารถชดใช้ค่าเสียหาย ได้จึงเป็นเหตุให้ผู้เสียหายหรือ เหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับความเป็นธรรม ด้วยตระหนักถึงปัญหานี้ จึงได้มีมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ ที่ 40/34 ของการประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกัน อาชญากรรม และการปฏิบัติต่อ ผู้กระทำผิดครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ.1985 ได้รับรองปฏิญญาสากลว่า ด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐาน ของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิ ชอบ (Declaration of basic Principles of Justice for Victims of Crime and abuse of power)²⁹ โดยมี ประชญาพื้นฐานให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาต้องได้รับการยอมรับและได้รับการ ปฏิบัติ³⁰อย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ตามปฏิญญาสากลดังกล่าวได้วางหลักการไว้ สองส่วน โดยในส่วนแรกได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ที่เกิดจากก าร กระทำผิดอาญา ในส่วนที่สองได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ที่เกิดจากการ บิดเบือนอำนาจ โดยในส่วนแรกได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ไว้สี่ประการกล่าวคือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair Treatment) การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) การ ได้รับ 22 การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ

²⁹ชาญชวน ไชยานุกิจ ,2539, หน้า 90-91

³⁰วรรศักดิ์ แสงสารพันธ์ ,2544, หน้า 84-85

(Compensation) และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Assistance) มีรายละเอียดดังนี้³¹

1) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)

การชดเชยค่าเสียหายมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด รวมทั้งการให้ผู้กระทำความผิดได้รับการบรรเทาโทษหรือการใช้มาตรการผ่อนปรนอื่นๆ แก่ผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้กระทำความผิดซึ่งต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบในการกระทำของตนที่ได้กระทำต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และสังคมส่วนรวม ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้รับการเยียวยา และอยู่ในสังคมได้ต่อไป ตามปณิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดมาตรฐานการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดดังนี้

(1.1) ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่สาม ซึ่งต้องรับผิดชอบในการกระทำของเขาควรดำเนินการเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ครอบคลุมหรือทายาทของ ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายควรรวมถึงการคืนทรัพย์สิน มูลค่าของความเสียหาย หรือการสูญเสียรวมถึงการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เสียไปเนื่องจากการตกเป็น ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม การจัดหาให้มีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม และการชดเชยสิทธิที่เสียไปด้วย³²

(1.2) รัฐต้องทบทวน การบังคับใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ การดำเนินการ โดยต้องให้การชดเชยความเสียหาย มีความเป็นไปได้ในการตัดสินใจคดีอาญาเพื่อเป็นมาตรการ ในการลงโทษทางอาญาประการอื่น³³

(1.3) ในคดีที่เป็นการกระทำความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมการชดเชยความเสียหายยังรวมถึงการทำให้สถานะแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิม การสร้างสิ่งที่เป็นโครงสร้างขั้นพื้นฐานขึ้นมาใหม่ ทดแทนความสะดวกที่ชุมชนต้องเสียไป และค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อความเสียหายนั้นเป็นผลให้ต้องมีการเคลื่อนย้ายออกจากที่อยู่เดิม³⁴

³¹ คงสิทธิ์ ศรีทอง ,2537,หน้า123

³² ปณิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมิชอบ มาตรา 8.

³³ ปณิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมิชอบ มาตรา 9.

³⁴ ปณิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจ โดยมิชอบ มาตรา 10

(1.4) หากว่าการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กร และเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายนั้น ได้กระทำโดยมิชอบ หรือโดยฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่บุคคล ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ในกรณีนี้ต้องได้รับชดใช้จากรัฐ³⁵

การก่ออาชญากรรมแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันระหว่างอาชญากร และ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยตรงหรือโดยปริยาย จึงเป็นความชอบธรรมที่ผู้กระทำความผิด จะต้องชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ตามลักษณะของความร้ายแรงของ อาชญากรรม อายุเพศ ฐานะ ตำแหน่งและศักดิ์ศรีของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ³⁶ปัจจุบัน หลายประเทศ ³⁷ได้บัญญัติกฎหมายให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือ เหยื่อ อาชญากรรม นอกจากนี้การชดใช้ค่าเสียหายอาจเกิดขึ้นในชั้นราชทัณฑ์โดยก ารจัดที่พำนักให้การ ชดเชยความเสียหาย มีความเป็นไปได้ในการตัดสินใจคดีอาญาเพื่อเป็นมาตรการ ในการลงโทษทาง อาญาประการอื่น

2) แนวคิดการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือ เหยื่ออาชญากรรมใน คดีอาญา โดยรัฐ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคม ได้พยายามศึกษารวมทั้งหาวิธีแก้ ไข ปัญหา และคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดเพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้ต่อไป ขณะเดียวกันผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดโดยตรงกลับ ถูกละเลยจึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้รัฐเยียวยา ความเสียหายให้แก่ ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ในเรื่องนี้มีเหตุผลสนับสนุน2ประการดังนี้

(2.1) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้นรัฐจึงควรต้อง รับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพราะรัฐไม่สามารถความ คุ้มครอง พลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

(2.2) เป็นการขยายบริการ ทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่ารัฐสมควรที่ จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะผู้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

³⁵ ปฎิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมี ขอบ มาตรา 11.

³⁶ ประเสริฐเมฆมณี, 2525, หน้า 36

³⁷ ประเทศอังกฤษได้มีระบบการชดใช้ค่าเสียหายภายใต้หลักการที่ว่า “ศาลอาญามีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้กระทำ ความผิดจ่ายค่าชดเชยและชดใช้ค่าเสียหายแก่ทรัพย์สินที่ถูกโจรกรรมนอกจากความเสียหายทางแพ่ง.”

ประกอบกับเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องพิทักษ์คุ้มครองพลเมืองของตนให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย อันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะได้รับมอบอำนาจให้เป็นผู้ปกครอง และควรมีส่วนรับผิดชอบ ในกรณีไม่สามารถให้ความคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของประชาชนได้ตามสมควร³⁸ นอกจากนี้ในการประชุม reparatory Colloquim of the eleventh International Congress on penal law in 1974 ได้สรุปว่าการได้รับการชดเชยความเสียหายของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมควรเป็นสิทธิตาม กฎหมายหาใช่สิทธิทางแพ่งไม่³⁹ และสิทธิของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่บกพร่องของรัฐผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมจึงเป็นผู้ได้รับผลร้ายแทนบุคคลอื่นในสังคมสังคมก็ควรให้การช่วยเหลือ⁴⁰

3) หลักการการชดเชยความเสียหาย แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมใน คดีอาญา โดยรัฐ

ระบบความยุติธรรมทางอาญามุ่งที่จะควบคุมอาชญากรรมมากกว่าการป้องกันและในกระบวนการป้องกันอาชญากรรม ปัญหาที่สำคัญนอกจากการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นคนดีแล้วคือการป้องกันประชาชนผู้บริสุทธิ์มิให้ตกเป็น ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม อย่างไรก็ตามหากประชาชนต้องตกเป็นผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม รัฐซึ่งเป็นสถาบันมหาชนก็ควรมีความรับผิดชอบเบื้องต้น ในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม จากกองทุนสาธารณะ⁴¹ ดังนั้นปญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดหลักการ การชดเชยความเสียหาย แก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐไว้ว่าเมื่อการชดเชยความเสียหายแก่ “ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม” ไม่สามารถได้รับชำระเต็มจำนวนจากผู้กระทำความผิดหรือ โดยทางอื่นรัฐต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงินดังนี้

(3.1) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจอันเป็นผลจากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และบุคคล ดังกล่าวต้องไม่มีส่วนรวมในการกระทำผิดอาญานั้น

³⁸ ประธานวัฒนาวาณิช , 2520, หน้า 72

³⁹ Stephen Schafer , 1977, P.P. 127 - 128

⁴⁰ ประธานวัฒนาวาณิช, 2520, หน้า 80

⁴¹ อิศวันวัฒนวิบูลย์และอมรรัตน์กิริยาผล, 2530, หน้า 56

(3.2) ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องอยู่ในความอุปการะของบุคคลที่ต้องเสียชีวิตหรือไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็น “ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมจากการกระทำผิดอาญาใน ข้อ 1”⁴²

การที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ได้รับการชดเชยความเสียหาย จากรัฐถือว่าเป็นมาตรการสำคัญภายหลังจากการที่ต้องตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยทั่วไปการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐไม่จำเป็นต้อง มีการจับกุมผู้กระทำความผิดได้หรือ ต้องลงโทษผู้กระทำความผิดให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมแต่อย่างใด แต่งสำคัญประการหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือก็คือการได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินซึ่งในส่วนของหลักการ การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา จะทำการศึกษาในเรื่อง ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหาย และประเภทของการชดเชยความเสียหาย ดังนี้

3.2.1 ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ในคดีอาญาโดยรัฐมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจจากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีส่วนรวมในการกระทำความผิดอาญานั้น

2) ทายาทที่อยู่ในความอุปการะ หรือผู้ต้องพึ่งพา หรืออยู่ในความดูแลหรืออยู่ในความอุปถัมภ์ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้เสียชีวิตหรือไร้ความสามารถจากการกระทำผิดอาญาในข้อ 1

3.2.2 ความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหาย ความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในการกระทำความผิดดังกล่าวทำให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับอันตรายแก่ร่างกาย หรือจิตใจ หรือถึงแก่ความตายเช่นความผิดเกี่ยวเพศ ชีวิต ร่างกาย สำหรับความผิดที่ได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย หรือความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สินรัฐจะไม่ชดเชยความเสียหายให้เหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มิได้กำหนดประเภทของการชดเชยความเสียหาย แต่ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า “หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมิได้รับการชดเชยจากผู้กระทำผิด หรือได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่นใดรัฐต้องชดเชยความเสียหายทางการเงินให้กับ ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย ” แต่โดยทั่วไปประเทศต่าง ๆ ได้ชดเชยความ

⁴²ปญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมิชอบ มาตรา 12.

เสียหายเป็นค่าขาดรายได้ค่ารักษาพยาบาล การชดเชยความเจ็บปวดทุกข์ทรมานที่เป็นไปได้แต่จะไม่ชดเชย ความเสียหาย ในกรณีที่มูลค่าทรัพย์สินต้องสูญเสียไป อย่างไรก็ตามหากผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้ถึงแก่ความตาย รัฐจะจ่ายเป็นค่าปลงศพ และหากไม่ตายทันทีก็จะได้รับค่ารักษาพยาบาลด้วย⁴³

4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Assistance)

ในขณะที่สังคมมุ่งพัฒนาฟื้นฟูจิตใจ รวมทั้งการฝึกอบรมให้แก่ผู้กระทำผิด เพื่อให้กลับตนเป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้ต่อไป ส่วนผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็น ผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด ดังนั้นชุมชนหรือองค์กรต่างๆ จึงต้องร่วมมือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไม่ว่าทางด้านร่างกายหรือจิตใจ

ดังนั้นปัญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้วางหลัก กเกณฑ์การช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ดังนี้

(4.1) ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ควรได้รับสิ่งของที่จำเป็นการได้รับการช่วยเหลือด้านการแพทย์ด้านสังคม โดยองค์กรของรัฐตลอดจนอาสาสมัครชุมชน และท้องถิ่น⁴⁴

(4.2) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสาธารณสุขบริการทางสังคม และบริการอื่นๆที่จัดไว้แล้ว⁴⁵

(4.3) ดำรงบุคลากรในระบบความยุติธรรมและทางการแพทย์นักสังคมสงเคราะห์รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้บริการแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ตามความเหมาะสม และรวดเร็ว⁴⁶

(4.4) ในการจัดให้บริการ และช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ควรได้รับการสงเคราะห์โดยเฉพาะผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพราะเหตุที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานจากความเสียหาย หรือเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ตามที่กล่าว

⁴³วิชามหาคุณ,2535,หน้า 9

⁴⁴ปัญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 14.

⁴⁵ปัญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 15.

⁴⁶ปัญญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ มาตรา 16.

ไว้ในหลักเกณฑ์ข้อ⁴⁷

ด้วยเหตุนี้บทบาทของชุมชนในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือเหยื่อทางอาชญากรรมต้อง คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมเป็นสำคัญโดยหาทางแก้ไข พื้นฟูเยียวยา และบำบัดความเสียหาย ในเบื้องต้น ⁴⁸ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย จิตใจ โดยรวดเร็วและเป็นธรรม อัน เป็นการช่วยเหลือ ตามสมควรแก่เหตุการณ์และตามความจำเป็นเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน การสงเคราะห์โดยภาคเอกชน ได้มีส่วนช่วยเหลือดูแลผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคดีความรุนแรงในครอบครัวเช่นจัดให้มีบ้านพักฉุกเฉินการบริการแนะนำทางด้านกฎหมาย สิ่งสำคัญก็คือการให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับข้อมูลข่าวสาร อันเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือโดยไม่ชักช้าอาจจัดทำคู่มือหรือมีอาสาสมัครคอยให้ความช่วยเหลือหรือมีเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม คอยให้คำแนะนำผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมว่าจะสามารถได้รับความช่วยเหลือจากที่ใดบ้าง

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามโครงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐจึงต้องดำเนินการตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้ความช่วยเหลือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม
2. ขยายขอบเขตการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญานับตั้งแต่เวลาที่ได้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตลอดจนผลที่ตามมาภายหลังจากนั้นให้มากที่สุด
3. ขยายโอกาส ในการเข้ามามีส่วนรวมในทุกขั้นตอน ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ในทางอาญา อีกทั้งมีการพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมใน คดีอาญาในทุกขั้นตอน
4. ขยายและส่งเสริมการร่วมมือของเครือข่ายการดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ องค์กรกลุ่มครอบครัวและชุมชนในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา

⁴⁷ ปรากฏในสาขาคว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมีขอบ มาตรา 17

⁴⁸ ประเทศในยุโรปตะวันตก เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้นโดยอาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรม รวมทั้งมีการจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษสำหรับคดีที่มีความรุนแรงในครอบครัว เช่นมีบ้านพักฉุกเฉิน.

5. ปรับปรุงคุณภาพการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา ที่ขยายเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น

6. คำนึงถึงความต้องการโดยรวมของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ในคดีอาญาอย่างเป็นเอกภาพ ⁴⁹

ด้วยเหตุนี้การชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดได้ถูกนำไปใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น มาตรการการเพิ่มโทษการหันเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมในชั้นก่อนและหลัง ฟ้องคดีเช่น Plea bargaining คุณสมบัติพักการลงโทษ รอการลงโทษหรือเปลี่ยนจากโทษจำคุก เป็นโทษปรับ

อย่างไรก็ตามนักอาชญาวิทยาได้เสนอรูปแบบการชดเชยค่าเสียหาย มี3ประเภท ดังนี้

1. การชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจ (Spiritual Restitution)

2. การชดเชยค่าเสียหายแบบสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ (Creative Restitution) ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของผู้กระทำความผิดที่ต้องชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เช่นการทำงานชดเชยให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหรือชดเชยค่าเสียหายแทนการลงโทษจำคุก

3. การชดเชยค่าเสียหายโดยความสมัครใจของผู้กระทำความผิด (Spontaneous Restitution) อนึ่งในการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดนั้นอาจเป็นเรื่องสมยอม หรือประนี ประนอม ยอมความ แลกผลประโยชน์ระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยผ่าน เจ้าหน้าที่หรือมีคนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสำหรับหน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมอาจใช้ มาตรการให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม ในลักษณะ สมานประโยชน์ระหว่างความมุ่งหมายแห่งการลงโทษ กับหลักการแก้ไขผู้กระทำความผิดได้กลับตนเป็นคนดีและยังเป็นการใช้มาตรการทางกฎหมายเกื้อกูลให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับ การชดเชยค่าเสียหาย โดยชอบด้วย นอกจากนั้นคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายแห่งประเทศไทยแคนาดา (Law Reform Commission of Canada 1976) ได้เสนอทางปฏิบัติว่าด้วยการชดเชยค่าเสียหาย มีสาระสำคัญดังนี้

1. การชดเชยค่าเสียหาย คือการที่ผู้กระทำความผิดได้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับความสูญเสียเท่าที่ผู้กระทำความผิดจะพึงสามารถชดเชยได้

2. การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมไม่หมายถึงการชดเชยที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจเป็นรูปแบบอื่นๆที่เหมาะสมแก่ความผิดนั้นๆ

⁴⁹ วัระศักดิ์แสงสารพันธ์, 2544, หน้า 98

3. การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม นอกจากจะต้องคำนึงถึงหลักความสามารถ แห่งการชดใช้ค่าเสียหายของ ผู้กระทำความผิดหรือเงื่อนไขในการลงโทษอื่นๆ ประกอบแล้วยังต้องพิจารณาถึงหลักความยินยอมเห็นพ้องของเหยื่ออาชญากรรมโดยตรงด้วย

4. การชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินควรจะ ได้กำหนดจำนวนเงินและหลักการเงื่อนไขปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

5. ในกรณีผู้กระทำความผิดจงใจปฏิเสธ ไม่ยอมชดใช้ค่าเสียหายตามคำสั่งศาล ศาลอาจสั่งลงโทษจำคุกหรือมาตรการบังคับอื่นๆ ให้เหมาะสมกับโทษความผิด

2.3 แนวคิดการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง

กฎหมายปกครองเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ (ฝ่ายปกครอง) กับประชาชนในลักษณะที่ฝ่ายปกครองมีอำนาจเหนือกว่าในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจมหาชน (อำนาจตามกฎหมาย) เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคมและประโยชน์สาธารณะ การปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครองจึงเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมาย กฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองหรือหน่วยงานทางปกครองมีอำนาจใน 2 ลักษณะ คือ อำนาจผูกพัน⁵⁰ (Mandatory Power) และ อำนาจดุลพินิจ (Discretionary Power)⁵¹

ดุลพินิจคืออะไร ดุลพินิจตามความหมายของกฎหมายปกครองหมายความว่า อำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด⁵² จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า อำนาจดุลพินิจเป็นอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ใช้อำนาจสามารถเลือกตัดสินใจกระทำการอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างอิสระ ดังนั้น ดุลพินิจของฝ่ายปกครองก็คืออำนาจที่กฎหมายบัญญัติให้ฝ่ายปกครองสามารถเลือกตัดสินใจที่จะกระทำการได้หลายอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง ในแต่ละกรณีและบรรลุมิติดำเนินการตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

⁵⁰ อำนาจผูกพัน คือ อำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองหรือหน่วยงานของฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจออกคำสั่งเมื่อมีข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายกำหนดจะใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่นไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฝ่ายปกครองมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดนั่นเอง

⁵¹ อภาพน เจริญชีวินทร์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีในศาลปกครอง พิมพ์ครั้งที่ 3, (สำนักพิมพ์นิติธรรม: กรุงเทพมหานคร, 2545), หน้า 58.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-58.

ทำไมกฎหมายจึงต้องกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจ เหตุที่กฎหมายจะต้องกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจ เนื่องจากเป็นข้อจำกัดของฝ่ายนิติบัญญัติที่ไม่อาจจะตรากฎหมายให้มีเนื้อหาสาระครอบคลุมข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ในทุกเรื่องทุกกรณี จึงต้องบัญญัติให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจในการปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและเจตนารมณ์ของกฎหมาย การใช้กฎหมายจึงเป็นการนำกฎหมายมาจับบังคับแก่ข้อเท็จจริงในกรณีเฉพาะเรื่อง ซึ่งเป็นการปรับบทกฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นแล้ว โดยมีหลักเกณฑ์การใช้กฎหมายที่ผู้ใช้อกฎหมายต้องพิจารณาว่า ข้อเท็จจริงนั้นเป็นเรื่องอะไร มีหลักกฎหมายในเรื่องนั้นว่าอย่างไร ข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมายนั้นหรือไม่ และถ้าข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมายนั้นแล้วมีผลอย่างไร⁵³

เมื่อใดฝ่ายปกครองจึงมีอำนาจ ดุลพินิจ ฝ่ายปกครองจะมีอำนาจดุลพินิจก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองเลือกได้หลายทางในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหากตัดสินใจเลือกกระทำการไปทางหนึ่งทางใดโดยมีเหตุผลอันสมควรแล้วถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นการใช้อำนาจดุลพินิจโดยชอบ กรณีที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองต้องกระทำการใดเพียงทางเดียว โดยไม่ให้ฝ่ายปกครองมีทางเลือก ฝ่ายปกครองมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ กรณีนี้ ถือว่าฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจดุลพินิจ จึงอาจกล่าวได้ว่าอำนาจดุลพินิจ ของฝ่ายปกครองเกิดขึ้นต่อเมื่อกฎหมายให้อำนาจดุลพินิจฝ่ายปกครองไว้นั่นเอง หากพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 จะพบว่ามีอยู่หลายมาตราที่บัญญัติให้อำนาจดุลพินิจแก่ฝ่ายปกครอง เช่น ดุลพินิจในการกำหนดเงื่อนไขใดๆ ในการออกคำสั่งทางปกครอง⁵⁴ ดุลพินิจในการเพิกถอนคำสั่งทางปกครองให้มีผลใช้บังคับในเวลาใด⁵⁵ หรือดุลพินิจในการตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม⁵⁶ เป็นต้น สำหรับกรณีที่กฎหมายไม่ให้อำนาจดุลพินิจฝ่ายปกครอง ได้แก่ การอนุญาตตั้ง

⁵³ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 14 (ประกายพริ้ง: กรุงเทพมหานคร, 2542), หน้า 114-115.

⁵⁴ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539

มาตรา 39 วรรคหนึ่ง การออกคำสั่งทางปกครองเจ้าหน้าที่อาจกำหนดเงื่อนไขใดๆ ได้เท่าที่จำเป็น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เว้นแต่กฎหมายจะกำหนดข้อจำกัดดุลพินิจเป็นอย่างอื่น

⁵⁵ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539

มาตรา 50 คำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอาจถูกเพิกถอนทั้งหมดหรือบางส่วน โดยจะให้มีผลย้อนหลังหรือไม่ย้อนหลังหรือมีผลในอนาคตไปถึงขณะใดขณะหนึ่งตามที่กำหนดได้ แต่ถ้าคำสั่งนั้นเป็นคำสั่งซึ่งเป็นการให้ประโยชน์แก่ผู้รับ การเพิกถอนต้องเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 51 และมาตรา 52

⁵⁶ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539

สถานบริการพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องคำนึงถึงประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมายของผู้ขออนุญาตประกอบด้วย⁵⁷ กรณีนี้กฎหมายบังคับให้พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องนำประวัติการกระทำผิดกฎหมายของผู้ขออนุญาตมาประกอบการพิจารณาด้วยจะใช้ดุลพินิจไม่นำมาพิจารณาไม่ได้ หรือกรณีกฎหมายกำหนดเวลาให้ฝ่ายปกครองต้องพิจารณาสั่งการภายในเวลาที่กำหนด⁵⁸ ฝ่ายปกครองต้องสั่งการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กฎหมายบัญญัติ หากสั่งการเกินกำหนดเวลาต้องมีเหตุผลเพียงพอว่าเหตุแห่งความล่าช้ามิได้เกิดจากความบกพร่องของตนมิฉะนั้นอาจต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความล่าช้านั้นได้

ความอิสระในการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองอาจทำให้เข้าใจผิดว่าฝ่ายปกครองสามารถใช้อำนาจดุลพินิจอย่างไรก็ได้โดยไม่มีขอบเขต ซึ่งความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ การที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจเลือกตัดสินใจได้หลายทางเพื่อต้องการให้ฝ่ายปกครองในฐานะผู้ใช้กฎหมาย สามารถปรับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง อย่างสมเหตุสมผล และเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นการใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายและการให้เหตุผลประกอบการพิจารณาตัดสินใจอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นกรอบหรือหลักทั่วไปในการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง ดังปรากฏในพระราชบัญญัติ วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ที่กำหนดให้ผู้ทำคำสั่งทางปกครองต้องจัดให้มีเหตุผลไว้ด้วย และเหตุผลนั้นอย่างน้อยต้องประกอบด้วย ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ ข้อกฎหมายที่อ้างอิง และข้อพิจารณาและข้อสนับสนุนในการใช้ดุลพินิจ⁵⁹ ส่วนความอิสระในที่นี้หมายถึง ความอิสระใน

มาตรา 28 ในการพิจารณาทางปกครอง เจ้าหน้าที่อาจตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสมในเรื่องนั้นๆ โดยไม่ต้องผูกพันอยู่กับคำขอหรือพยานหลักฐานของคู่กรณี

⁵⁷ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509

มาตรา 457 วรรคสอง ในการพิจารณาอนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่คำนึงถึงประวัติการกระทำความผิดต่อกฎหมายของผู้ขออนุญาตตั้งสถานบริการประกอบด้วย

⁵⁸ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509

มาตรา 9 เมื่อได้รับคำขออนุญาตตั้งสถานบริการ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่พิจารณาสั่งภายในเก้าสิบวัน

⁵⁹ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539

มาตรา 37 คำสั่งทางปกครองที่ทำเป็นหนังสือและการยื่นคำสั่งทางปกครองเป็นหนังสือต้องจัดให้มีเหตุผลไว้ด้วย และเหตุผลนั้นอย่างน้อยต้องประกอบด้วย

- (1) ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ
- (2) ข้อกฎหมายที่อ้างอิง
- (3) ข้อพิจารณาและข้อสนับสนุนในการใช้ดุลพินิจ

การตัดสินใจของฝ่ายปกครองโดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ ต้องมีความเป็นกลาง มีความโปร่งใส และมีความเป็นธรรม ความอิสระในการใช้ดุลพินิจมิได้หมายความว่าฝ่ายปกครองมีอำนาจตัดสินใจใดๆ ก็ได้ตามอำเภอใจ การที่ฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำเภอใจ⁶⁰ ไม่ใช่เป็นการใช้ดุลพินิจแต่เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

การใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย คือ การใช้อำนาจตัดสินใจอย่างอิสระที่จะเลือกกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีเหตุผลอันสมควรภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย การใช้ดุลพินิจโดยชอบด้วยกฎหมาย เริ่มจากการพิจารณาคำร้องหรือคำขอว่าได้ยื่นถูกต้องตามแบบขั้นตอน และระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ก่อนมีคำสั่งรับหรือไม่รับคำร้องหรือคำขอ เมื่อได้รับคำร้องไว้พิจารณาแล้วต้องใช้ดุลพินิจพิจารณาอย่างอิสระ เป็นกลาง โปร่งใส ไม่บิดเบือนวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ใช่อำนาจเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลขณะเดียวกันจะต้องสงวนและรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของส่วนรวมด้วย นอกจากนี้ การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองจะต้องไม่ฝ่าฝืนระเบียบภายในของฝ่ายปกครองที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติ ต้องใช้ดุลพินิจอย่างมีเหตุผลและไม่ขัดกับหลักกฎหมาย ส่วนการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ เป็นการใช้ดุลพินิจโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ไม่สอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แต่ละกรณี รวมถึงการใช้ดุลพินิจไม่เป็นไปตามสัดส่วนของการกระทำ (Principle of Proportionality) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายพื้นฐานที่กำหนดความสัมพันธ์ของผู้ใช้อำนาจปกครองกับผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองให้เกิดความสมดุลสมเหตุสมผลพอเหมาะพอควรแก่กรณี ได้แก่ หลักความเหมาะสม (Principle of Suitability) คือการใช้อำนาจให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามกฎหมาย หลักความจำเป็น (Principle of Necessity) ต้องออกคำสั่งทางปกครองที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุดหรือทำให้รัฐเสียหายน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และหลักความได้สัดส่วน

นายกรัฐมนตรีหรือผู้ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายอาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้คำสั่งทางปกครองกรณีหนึ่งกรณีใดต้องระบุเหตุผลไว้ในคำสั่งนั้นเองหรือในเอกสารแนบท้ายคำสั่งนั้นก็ได้

ฯลฯ

⁶⁰ **อำเภอใจ** ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การกระทำโดยเอาแต่ใจตัวเองไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น.

ในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality in the Narrow Sense) หากผลของคำสั่งทางปกครองเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมน้อยมากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่ประชาชนได้รับ⁶¹

ขั้นตอนการใช้ดุลพินิจ⁶² การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองมี 3 ขั้นตอน คือ การวินิจฉัยข้อเท็จจริง การปรับบทกฎหมาย และการตัดสินใจ

ขั้นตอนแรก การวินิจฉัยข้อเท็จจริงฝ่ายปกครองจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากพยานหลักฐาน และต้องพิจารณาว่าพยานหลักฐานที่มีอยู่เพียงพอต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงว่า ได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่จริงหรือไม่ เมื่อได้ข้อเท็จจริงแน่ชัดแล้วจึงนำมาปรับกับบทกฎหมายใน **ขั้นตอนที่สอง** ซึ่งกฎหมายจะบัญญัติข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบโดยใช้ถ้อยคำที่มีความชัดเจนแน่นอน แต่บางกรณีกฎหมายบัญญัติถ้อยคำที่มีความหมายกว้างๆ และไม่มีคำจำกัดความไว้ กรณีนี้ฝ่ายปกครองจะต้องปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อเท็จจริงที่บัญญัติไว้ในกฎหมายโดยใช้วิธีการอนุมานเสมือนเช่นวิญญูชนโดยทั่วไปพึงเข้าใจ เช่น คำว่า “การกระทำที่เป็นภัย ต่อความมั่นคงของรัฐ ” “มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อสังคม ” “การกระทำอันน่ารังเกียจ ” เป็นต้น การที่กฎหมายบัญญัติถ้อยคำที่มีความหมายกว้างและไม่แน่นอน แสดงให้เห็นโดยปริยายว่า มีเจตนารมณ์ให้การปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเป็นดุลพินิจของฝ่ายปกครองนั่นเอง เมื่อฝ่ายปกครองวินิจฉัยข้อเท็จจริงและปรับบทกฎหมายแล้ว**ขั้นตอนที่สาม**คือการตัดสินใจ ซึ่งต้องพิจารณาว่ากฎหมายกำหนดให้ฝ่ายปกครองกระทำการได้เพียงประการเดียวหรือหลายประการ หากกฎหมายให้อำนาจดุลพินิจฝ่ายปกครองจะกำหนดให้ฝ่ายปกครองมีทางเลือกตัดสินใจได้หลายทาง ดุลพินิจที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ

1. ดุลพินิจตัดสินใจ ฝ่ายปกครองจะใช้อำนาจหรือไม่ก็ได้ สังเกตได้จากถ้อยคำในกฎหมายมักใช้คำว่า “มีอำนาจ” “มีสิทธิ” “อาจ...ก็ได้” “เสียได้” “สามารถ” หรือ “ควรจะ” เป็นต้น

2. ดุลพินิจเลือกกระทำ ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจว่าจะเลือกกระทำการใดในหลายประการให้สอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงหรือภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

2.1 ดุลพินิจที่จะเลือกกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในหลายประการตามที่กฎหมายกำหนด เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 26 ให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจห้ามผู้หนึ่งผู้ใดมิให้ก่อเหตุรำคาญในที่หรือทางสาธารณะหรือสถานที่เอกชนรวมทั้งการ

⁶¹รศ.ดร. วรพจน์ วิสสุตพิชญ์, ข้อความคิดและหลักการพื้นฐานในกฎหมายมหาชน รวมบทความเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายปกครองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งแรก, (นิติธรรม:กรุงเทพมหานคร, 2540), หน้า 102-107.

⁶² เฉลิมศักดิ์ วงศ์ศิริวัฒน์, ดุลพินิจในการออกคำสั่งทางปกครอง, www.stabundamrong.go.th หน้า 6-10.

ระงับเหตุรำคาญด้วย ตลอดทั้งการดูแล ปรับปรุง บำรุงรักษา บรรดาถนน ทางบก ทางน้ำ รางระบาย น้ำ คู คลอง และสถานที่ต่างๆ ในเขตของตนให้ปราศจากเหตุรำคาญ ในการนี้ ให้ เจ้าพนักงาน ท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือเพื่อระงับ กำจัดและควบคุมเหตุรำคาญต่างๆ ได้ กฎหมาย ดังกล่าวให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นกระทำการหลายอย่างซึ่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถเลือก กระทำการใดการหนึ่งได้เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและสถานการณ์ในแต่ละกรณี ว่ากรณีใด ควรใช้อำนาจระงับเหตุรำคาญ กรณีใดควรใช้อำนาจดูแล ปรับปรุง บำรุงรักษา เป็นต้น

2.2 คุณพินิจเลือกกระทำได้เองภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดโดยกฎหมาย ไม่ได้กำหนดทางเลือกไว้ เช่น พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 41 วรรคหนึ่ง เจ้า พนักงานท้องถิ่น มีหน้าที่ควบคุมดูแลที่หรือทางสาธารณะเพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชน ทั่วไป ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีหน้าที่ควบคุมดูแลที่หรือทางสาธารณะ คือ เพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนทั่วไป โดยมีได้กำหนดทางเลือกไว้เจ้าพนักงานท้องถิ่น สามารถกำหนดทางเลือกได้ เองแต่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ใช้สอยของประชาชนทั่วไป ตาม ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครอง ตามหลักกฎหมายปกครอง การกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมายเสมอ ดังนั้น การกระทำ ของฝ่ายปกครองจึงต้องถูกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย อยู่เสมอทั้งจากองค์กรภายในฝ่าย ปกครอง และจากองค์กรภายนอก การตรวจสอบโดยองค์กรภายในของฝ่ายปกครอง ผู้ได้รับ ผลกระทบจากคำสั่งทางปกครองสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองได้ ตามหลักกฎหมาย ปกครองที่ว่าคำสั่งทางปกครองสามารถอุทธรณ์ได้เสมอ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติ วิธีปฏิบัติ ราชการทางปกครอง พ .ศ.2539 ได้วางหลักการสำคัญไว้ในมาตรา 45 ประกอบ มาตรา 3 ให้สิทธิ ประชาชนสามารถอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองได้แม้กฎหมายในเรื่องนั้นๆ จะไม่ได้กำหนดเรื่องการ อุทธรณ์ไว้ก็ตาม หรือการขอให้พิจารณาใหม่ ตามมาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการ ทางปกครอง พ .ศ.2539 เมื่อคู่กรณีมีคำขอ เจ้าหน้าที่อาจเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมคำสั่งทาง ปกครองแม้ว่าจะพ้นกำหนดเวลาอุทธรณ์แล้วก็ตาม นอกจากนี้ กฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทาง ปกครอง ยังกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติในการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองไว้หลาย ประการ เช่น เรื่องความเป็นกลางของเจ้าหน้าที่ การรับฟังความเห็นข้อโต้แย้งของคู่กรณี การให้ เหตุผลไว้ในคำสั่งทางปกครองหรือการจัดให้มีเหตุผลในการทำคำสั่งทางปกครอง เป็นต้น

การควบคุมตรวจสอบจากองค์กรภายนอก ได้แก่

ก. ศาลปกครอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2522 มาตรา 9 ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย การละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร การกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และสัญญาทางปกครอง เป็นต้น ศาลปกครองจะทำหน้าที่ตรวจสอบว่าฝ่ายปกครองได้กระทำการโดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือไม่ เป็นองค์กรฝ่ายตุลาการที่ทำหน้าที่ควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมายเป็นองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยสุดท้าย⁶³

ข. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีอำนาจพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงกรณีไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย หรือการปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายปกครอง

สรุปแล้ว คุณลักษณะของฝ่ายปกครองเป็นการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองตามที่กฎหมายบัญญัติเพื่อให้ฝ่ายปกครองได้มีทางเลือกในการตัดสินใจกระทำการใดหรือไม่กระทำการใดเพื่อปรับใช้กฎหมายให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับข้อเท็จจริงตามยุคตามสมัยเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ตามกฎหมาย การใช้อำนาจคุณลักษณะของฝ่ายปกครองต้องเป็นไปอย่างอิสระปราศจากการแทรกแซงใดๆ มีความเป็นกลาง โปร่งใส เป็นธรรม และมีเหตุผลในการใช้อำนาจคุณลักษณะที่เหมาะสมตรวจสอบได้ ซึ่งต่างกับการใช้อำนาจตามอำเภอใจเพราะการใช้อำนาจตามอำเภอใจไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจคุณลักษณะแต่เป็นการใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากฝ่ายปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือใช้อำนาจคุณลักษณะไปโดยไม่ชอบก็อาจถูกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายโดยผู้บังคับบัญชาของฝ่ายปกครอง ศาลปกครอง หรือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และอาจต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง ทางอาญา และทางวินัยจากผลการกระทำนั้นได้

⁶³ รศ.ดร.กมลชัย รัตนสกววงศ์, หลักกฎหมายปกครองเยอรมัน, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพมหานคร, 2544), หน้า 255-256.

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัญชลี นายสุวรรณ (2533, น. บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1) ระบบและลักษณะของการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ

2) ระบบกฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งทดแทนค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ย่อมตกเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำ นั้น และบุคคลเหล่านั้นย่อมมีสิทธิตามกฎหมายในอันที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำความผิด แต่โดยที่ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดโดยทั่วไป ไม่เอื้ออำนวยต่อการชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้อง กับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีข้อบกพร่องอยู่มากมาย อันทำให้การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวไม่อาจกระทำได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้รับนั้น สมควรที่จะมีการเยียวยา แก่ไขให้ได้มากที่สุด แต่ด้วยเหตุผล ในเรื่องอุปสรรคของปัญหาของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้กระทำความผิดดังกล่าว ภาระหน้าที่ในการเยียวยานี้จึงควรตกอยู่กับรัฐรับเป็นผู้จ่ายค่าทดแทน (Compensation) ให้แก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายแทนผู้กระทำความผิดนอกเหนือไปจากการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่ง หลักการจ่ายค่าทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายโดยรัฐดังกล่าวนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักการ 3 ประการ คือ

1) รัฐปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคมบกรพร่อง

2) ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเป็นบุคคลที่ได้รับผลร้ายแทนสมาชิกอื่นในสังคม จึงต้องมีส่วนช่วยเหลือบุคคลนั้น

3) เป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม

เชมจุฑา สุวรรณจินดา (2540, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของ การสอบสวน และการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเกี่ยวกับความผิดทางเพศที่มีต่อผู้เสียหายเป็นเด็กของประเทศ ไทย และนำไปเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา ซึ่งถือ ว่าเป็นประเทศที่กระบวนการดังกล่าวได้รับการพัฒนามาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการค้นหาและกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้

กระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยสามารถช่วยปกป้องคุ้มครองเด็กซึ่งตกเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศได้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน โดยพัฒนารูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการให้มีลักษณะและวิธีการเป็นพิเศษกว่าคดีอาญาทั่วไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงสำหรับดำเนินคดีอาญาที่เด็กถูกระทำละเมิดทางเพศ และก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานหรือกีดกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ต่อเด็ก ซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีในอันที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ด้วย

ชาติชาย ขอบทางศิลป์ (2542, ข. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา งานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งศึกษาเพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์ และแนวทางของกฎหมายในส่วนของการชดเชยความเสียหาย และให้ความคุ้มครองต่อผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม โดยเปรียบเทียบรูปแบบของกฎหมายต่างประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์พิจารณาพระราชบัญญัติกองทุนเงินชดเชยผู้เสียหายจากอาชญากรรม และผู้ถูกดำเนินคดีอาญาของกระทรวงยุติธรรม ผลการศึกษาพบว่า มาตรการทางกฎหมายที่จะบัญญัติรองรับการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 ยังไม่มีกฎหมายรองรับชัดเจน

เสวก ภาศศักดิ์ (2543, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญาตาม มาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาสิทธิที่ควรได้รับค่าตอบแทนจากรัฐของผู้เสียหายในคดีอาญา
- 2) ศึกษาเรื่องค่าตอบแทนผู้เสียหายตามกฎหมายต่างประเทศ
- 3) วิเคราะห์ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทย
- 4) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งกองทุนค่าตอบแทนผู้เสียหาย ผลการศึกษาพบว่า

4.1) ค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามมาตรา 245 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

4.2) รูปแบบค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น การให้ค่าทำขวัญ หรือการให้ค่าสินไหมทดแทน ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันตามปรัชญาของกฎหมายและวิธีดำเนินการ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนจากรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 245 ควรมีการจัดตั้งกองทุนเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายขึ้น โดยจัดให้มีสำนักงานบริหารงาน กองทุนเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา มีคณะกรรมการเป็นองค์กรผู้มิอำนาจพิจารณาวินิจฉัยในการจ่ายค่าตอบแทน และควรแบ่งประเภทค่าตอบแทนจากรัฐให้ชัดเจน

สนัญญา กิจทวิ (2546, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และกลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เปรียบเทียบกับแนวคิด หลักการ และกลไก การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปณิญาสากล่าวด้วยหลักการความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวงดังกล่าวของประเทศไทยให้เกิดความชัดเจน เสมอภาค และมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ต่อไป

จากการศึกษาพบว่า แนวคิด หลักการ และกลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิด หลักการ และกลไก การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปณิญาสา กล่าวด้วยหลักการความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ กล่าวคือ ในเรื่องแนวคิด การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ เห็นว่ารัฐต้องรับผิดชอบ ชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองให้พลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและถือว่าเป็นการขยายบริการด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่า รัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ ในกรณีหลักการ การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ เห็นว่าผู้มีสิทธิได้รับการชดเชย หมายถึง ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจ จากการกระทำผิดอาญาที่ร้ายแรง และทายาทของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม หากผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายต้องเป็นความผิดอาญาที่ร้ายแรง เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต และร่างกาย ในส่วนประเภทของการชดเชยความเสียหายได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจ รัฐจะชดเชยความเสียหายเป็น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย หรือจิตใจและค่าเสียหายอื่นตามที่เห็นสมควร หาก

ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับความเสียหายจนถึงแก่ความตายรัฐจะชดเชยความเสียหายเป็นค่าทำศพ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่นนอกจากนี้รัฐได้จัดตั้งกองทุน หรือจัดสรรงบประมาณ ประจำปี “คณะกรรมการ” เป็นกลไก ผู้มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหายดังกล่าวให้กับผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายต่อไป

วิภาวี ชาติชนะ (2544, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดในการ จำแนกประเภท สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ลักษณะของการทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ และศึกษากฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทดแทนความเสียหายเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งข้อบกพร่องของกฎหมายดังกล่าว เพื่อหาแนวทางในการทดแทนความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมที่เหมาะสม โดยวิธีการศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Study) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ วารสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ระเบียบ ข้อกฎหมาย บทความทางนิติศาสตร์ และทางสังคมศาสตร์ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การเปรียบเทียบ

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น เหยื่ออาชญากรรมคือผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น เหยื่ออาชญากรรมคือผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น และเหยื่ออาชญากรรมนั้นย่อมมีสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย รวมทั้งการได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิด แต่โดยสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดโดยทั่วไปไม่เอื้ออำนวยต่อการทดแทนความเสียหายที่ต้องการชดเชยค่าเสียหายเป็นตัวเงิน รวมทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นบางกรณีไม่สามารถทดแทนได้ด้วยเงินตรา อันทำให้การทดแทนความเสียหายดังกล่าวไม่อาจก่อให้เกิดความยุติธรรมได้อย่างจริงจัง

วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์ (2544, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) ต้องการทราบว่าภายหลังจากการป ระกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แล้ว ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิตามกฎหมายประการใดบ้าง

2) เพื่อทราบว่ากระบวนการยุติธรรมภายใต้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมแนวทางสันติ (Restorative Justice)

3) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทยให้มีบทบาทยุติที่รองรับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง การช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม จากการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันได้เน้นหลัก (Focus) ไปที่การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยละเลยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม (crime

victim) หรือผู้เสียหายในคดีอาญา (injured person) กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญากลายเป็นผู้ที่ถูก ลืมโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งที่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการเริ่มต้น การดำเนินคดีและสมควรจะได้รับการคุ้มครอง “สิทธิ” และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยรัฐและ องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในกระบวนการทางกฎหมายเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นโดยเฉพาะความผิด อาญาร้ายแรง (Violent Crimes) ผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมมักไม่ได้รับความสนใจ จากองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมมากเท่าที่ควร บุคคลเหล่านี้เมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรมกลับได้รับการปฏิบัติเพียงในฐานะพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีอาญา บรรลุผลสำเร็จเท่านั้น ความเสียหายที่บุคคลเหล่านี้ได้รับทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ชีวิต และ ทรัพย์สิน ซึ่งในบางกรณีนั้นไม่สามารถที่จะเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ตลอดจนผลกระทบ ทางด้านจิตใจ ที่หวาดกลัวต่ออาชญากรรม (fear of crime) รัฐโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญายัง ไม่อาจแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างชัดเจน ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็คือผู้เสียหายทาง อาญาในด้านของ “ความยุติธรรมที่ซ้ำเติมความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับอยู่แล้ว” กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็ คือผู้เสียหายในคดีอาญาไม่มีสิทธิที่ชัดเจนเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันว่าเจ้าหน้าที่และองค์กร ต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมจะให้ความช่วยเหลือ หากว่าต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหาย หรือมี การเรียกร้องขอให้ดำเนินการเช่นนั้น จากผู้เสียหายในคดีอาญา จนกระทั่งปี ค .ศ. 1985 องค์การ สหประชาชาติได้รับการประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม โดย ได้ประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้ อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) อันเป็นมาตรฐานรับรองสิทธิต่างๆ ของเหยื่อหรือผู้เสียหายด้วยการกำหนดหลักการที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่พึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงขั้นตอน การปฏิบัติ ต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมว่า จะได้รับการคุ้มครอง การช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสมจากองค์กรต่างๆ ในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาด้วยความเชื่อว่าผลของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ายได้ แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมแนวสันติวิธี (Restorative Justice) จำทำให้การอำนวยความ ยุติธรรมตามกฎหมายเป็นความยุติธรรมที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น มีความยืดหยุ่นมากขึ้นเพียงพอที่จะ ทำให้คดีที่เข้าสู่ศาลลดลง ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และทำให้การป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลักประกันดังกล่าวมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม
- 2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ
- 3) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ

จากการศึกษากำหมายไทยพบว่า ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมยังเป็นผู้ที่ถูกละเลยอยู่มาก กฎหมายอาญาของไทยยังไม่มีบทบัญญัติถึงการจ่ายค่าชดเชย หรือค่าทดแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับ ทำให้ผู้เสียหายต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเองในทางแพ่ง ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก หรือหากผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องคดีได้แต่จำเลยเป็นคนยากจน ผู้เสียหายก็ยังไม่ได้รับชดเชยค่าเสียหายอยู่นั่นเอง ดังนั้นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมยังคงขาดหลักประกันอยู่นั่นเอง

แม้สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทยมีอยู่มากพอสมควรโดยเฉพาะสิทธิในการดำเนินคดีอาญาในฐานะที่เป็นคู่ความ หากแต่กระบวนการยุติธรรมในทางกฎหมายที่ทำให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้ความสนใจต่อสิทธิที่พึงได้รับของผู้เสียหายนั้นคงต้องอาศัยกระบวนการในการบัญญัติกฎหมายที่มีความชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ นี่แล้วรัฐธรรมนูญยังได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ด้วย อันทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถที่จะขยายขอบเขตออกไปได้ อีกทั้งการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมก็มีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพราะไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดล้วนแล้วแต่เป็นสมาชิกในสังคมซึ่งต้องใช้ชีวิตร่วมกัน กรช่วยเหลือจากสังคมโดยที่รัฐเป็นผู้สนับสนุนจึงเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ โดยเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าอาชญากรรมไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ใด มีแต่จะสร้างความเจ็บปวดให้เกิดขึ้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการเยียวยารักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมทุกฝ่าย เพื่อนำไปสู่ความยุติธรรมและความสันติสุขในสังคม

ผลจากการศึกษายังทำให้เห็นอีกว่าสังคมไทยยังคงต้องพัฒนาความคิด ทศนคติและวางมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิอีกหลายประการ โดยเฉพาะการทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม สิทธิของเหยื่อ ละการให้บริการแก่เหยื่อและบุคคลที่อ่อนแอในสังคมที่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐและสังคม ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและหลักประกันแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถดำเนินไปได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม ในเบื้องต้นสมควรที่จะดำเนินการภายใต้กรอบของเขตเนื้อหาเบื้องต้น ดังนี้

1. การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมอย่างต่อเนื่อง
เหมาะสม ตลอดจนกระบวนการดำเนินการดำเนินคดี
 2. การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิและความก้าวหน้า ในคดีของตนเป็นผู้เสียหายในทุก
ขั้นตอนของกระบวนการดำเนินการในทางกฎหมาย อันอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ในทาง
ส่วนตัวและความปลอดภัยของผู้เสียหายในคดีอาญา
 3. การชดเชยความเสียหาย (Restitution) ต้องเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาในคดีอาญาโดยที่
ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งอีกต่างหากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาร้ายแรง
 4. การอบรมบุคลากรในสายงานกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนบุคลากรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพใน
ฐานะผู้มิวิชาชีพ
 5. จัดตั้งหรือส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือมูลนิธิในการจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือแก่
เหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะในคดีร้ายแรง
- ในระยะยาวสมควรที่จะมีการส่งเสริมกระบวนการในการ ศึกษา วิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา
ดังกล่าวและปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรม ปัญหาการควบคุม การป้องกันอาชญากรรม ทั้งใน ปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
ต่อไปในอนาคต

2.5 แนวคิดทฤษฎีความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

1) แนวคิดทฤษฎีความเสมอภาคในสังคม (Social Equality) แนวคิดความเสมอภาคในสังคม (Social Equality) เน้นการนิยามไปที่ลักษณะของ ความยุติธรรม และความเป็นธรรม โดยการคำนึงถึงและให้ความสำคัญกับ “การยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย (Diversity)” ของบุคคลทั้งในส่วนสถานภาพทางสังคม หรือ ลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันอย่างใดอย่างหนึ่งของแต่ละบุคคล เช่นกลุ่มชาติพันธุ์เพศสภาพ ชนชั้น ศาสนาอายุ เป็นต้นเหล่านี้ซึ่งเป็นตัวแทนของการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของคนในสังคม โดยปราศจากเหตุผลในการแบ่งแยก (Discrimination) หรือกีดกัน (Kabanoff, 1991)

จะเห็นได้ว่าหลักความเสมอภาคนั้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพ เนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การ ใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกผู้ทุกคน แต่หากเสรีภาพ สามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้นในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่า มีเสรีภาพแต่ประการใดความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพและเป็นหลักประกันในการทำ ให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริงกับหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายจึงเป็นหลักการที่ทำให้มีการปฏิบัติต่อ

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันอย่างเท่าเทียมกัน และจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้นๆ จึงจะทำให้เกิดความเป็นธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้

2) แนวคิดและทฤษฎีความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity) แนวคิดความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity) เน้นการนิยามไปที่ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งเป็นการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยรัฐในการบริหารจัดการ และประชาชนในการมีสิทธิในการได้รับโอกาสที่เท่าเทียมและเป็นธรรมใน “การเข้าถึง” (Access) ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของบุคคลทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งจำเป็นต้องกำจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นตัวกีดกันการเข้าถึงโอกาสนั้นๆ เช่นความไม่เป็นธรรมของโอกาสในการเข้าถึง ระบบเศรษฐกิจและการเมือง ความไม่เป็นธรรมของโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และการบริการ สาธารณะขั้นพื้นฐาน เป็นต้น โดยมีนัยยะในการใช้ครอบคลุมถึงกลุ่มบุคคลในทุกเพศสภาพ ทุกวัย ทุกลักษณะ และทุกสถานภาพทางสังคม ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะสามารถเข้ามามีส่วนรวมในการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเข้าถึงโอกาสต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity) จึงให้ความสำคัญกับ “การมีส่วนร่วม” (Participation) จากประชาชนทุกภาคส่วน ในการสร้างกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน (Deutsch, 1975) ยกตัวอย่างในกรณีของคุณครูสามารถแบ่งดินสอ และยางลบให้กับนักเรียนได้โดย การคิดคำนวณการแบ่งตามจำนวนเด็กนักเรียนกับจำนวนดินสอและยางลบที่มีได้ แต่ในกรณีของความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity) นั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม (justness) และความเที่ยงธรรม (fairness) แต่เมื่อเด็กนักเรียนเหล่านั้นเดินมาขอ คะแนนหรือเกรดกับคุณครู ซึ่งคุณครูจำเป็นต้องประเมินความรู้ความสามารถของเด็กนักเรียนแต่ละคน แล้วจึงสามารถให้คะแนนหรือเกรดนั้นได้ตามความรู้ความสามารถเฉพาะของนักเรียน แต่ละคน ซึ่งเป็นลักษณะของแนวคิดความเป็นธรรมในสังคมซึ่งหากเปรียบเทียบในกรณีของรัฐบาลที่ต้องการที่จะดูแล แก้ปัญหาของประชาชน ซึ่งทุกคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสภาพปัญหา ความต้องการ และ ความจำเป็นในแบบเฉพาะ รัฐบาลควรที่จะ ก้าวข้ามผ่านความแตกต่างหลากหลายของการนับถือ ศาสนา ชนชั้น หลักความเชื่อ หรือเพศสภาพ และลักษณะต่างๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน อย่างใดอย่างหนึ่งของแต่ละบุคคลโดยควรมุ่งเน้นการดูแลแก้ปัญหา รักษาเยียวยาอย่างสอดคล้องกับ สภาพการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆ (Situation) (Olivia, 2011)

2.5.1 ประเภทของความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

1. ประเภทของความเสมอภาคในสังคม

ตามแนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน และแนวทางของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 จำแนกประเภทของความเสมอภาคดังนี้

1.1) ความเสมอภาคในโอกาส หมายถึงความเท่าเทียมกันของโอกาสในการได้รับบริการสาธารณะของรัฐ และไม่ถูกกีดกันออกจากกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น โอกาสได้รับการศึกษา โอกาสได้รับการจ้างงาน โอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข เป็นต้น

1.2) ความเสมอภาคทางสังคม หมายถึงความเท่าเทียมกันทางสังคมของสมาชิกทุกคนในสังคม การไม่เลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของบุคคลหรือกล่าวได้ว่า ถิ่นกำเนิดชาติพันธุ์ภาษาผิวสีเพศ ศาสนา รายได้หรือทรัพย์สินชั้นวรรณะความสมบูรณ์ของร่างกาย สุขภาพ ความคิดเห็นที่แตกต่างการถูกตัดสินว่ากระทำผิดไม่เป็นเหตุให้เกิดการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกัน

1.3) ความเสมอภาคทางกฎหมาย หมายถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกันมีความหมายรวมถึงกระบวนการทางกฎหมายที่มีผลต่อประชาชนโดย รวมถึงตั้งแต่การออกกฎหมายที่ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกันการบังคับใช้กฎหมายและการพิจารณาคดีต้องเป็นไปอย่างเสมอภาคเท่าเทียมต่อประชาชนทุกคน การได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันรวมถึงการคุ้มครองทางกฎหมายเพื่อการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันด้วย

1.4) ความเสมอภาคทางการเมือง หมายถึง การมีสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียมกัน ในที่นี้รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านทางตัวแทน และการมีส่วนร่วมทางตรง โดยการกำหนด ในกฎหมายให้ผู้มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์มีสิทธิในการเลือกตั้งอย่างเท่าเทียม และรัฐต้องจัดให้เกิดความ สะดวกและการเท่าเทียมในโอกาสออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ้วยการจัดสรรจุดเลือกตั้งสำหรับประชาชน อย่างเท่าเทียมทั่วถึงทั้งในและต่างประเทศ คณะเสียงของประชาชนทุกคนมีค่าเท่ากันมีความ เท่าเทียมกันของผู้สมัครทั้งคุณสมบัติผู้สมัคร โอกาสหาเสียงและวงเงิน ในการหาเสียงมีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการเลือกตั้งอย่างไม่เลือกปฏิบัตินอกจากนี้ทุกคนยังมีความเท่าเทียมใน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่นความเท่าเทียมในการ ใช้สิทธิการเข้าชื่อเสนอกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่น การออกเสียงประชามติการเข้าชื่อร้องขอให้ ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การเข้าร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นต้น

2.5.2 ประเภทของความเป็นธรรมในสังคม

จากความแตกต่างหลากหลายของการจำแนกประเภทเกี่ยวกับความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity) พบว่ามีข้อถกเถียงโต้แย้งจำนวนมากคณะผู้วิจัยจึงรวบรวมประเภทเกี่ยวกับความเป็นธรรมในสังคมที่พบจากการเข้ารับบริการสาธารณะจากรัฐในปัจจุบันได้ว่าบริการสาธารณะที่จัดทำโดยรัฐแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือบริการสาธารณะระดับชาติและบริการสาธารณะระดับท้องถิ่นมีรายละเอียดดังนี้

1) บริการสาธารณะระดับชาติ (les services publics nationaux) เป็นบริการสาธารณะที่เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเป็นผู้จัดทำขึ้น อันได้แก่กิจการที่เกี่ยวกับความมั่นคงและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม รวมทั้งการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม บริการสาธารณะระดับชาติเป็น บริการสาธารณะที่รัฐจัดทำอย่างทั่วถึงตลอดทั้งประเทศสามารถแบ่งได้ 7 ประเภทด้วยกันมีดังนี้

- (1) บริการสาธารณะทางด้านยุติธรรม
- (2) บริการสาธารณะทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของสังคม
- (3) บริการสาธารณะทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ
- (4) บริการสาธารณะทางการศึกษาของชาติ
- (5) บริการสาธารณะทางด้านสังคม
- (6) บริการสาธารณะทางด้านวัฒนธรรม
- (7) บริการสาธารณะทางการท่องเที่ยว

2.2) บริการสาธารณะระดับท้องถิ่น (Les services Publics Locaux) เป็นการบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการจัดทำโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Les Collectivites Locales) โดยจำแนกประเภทของบริการสาธารณะในระดับท้องถิ่นไว้ ดังนี้

- (1) บริการสาธารณะทางด้านสุขอนามัย
- (2) บริการสาธารณะทางด้านเศรษฐกิจ
- (3) บริการสาธารณะทางด้านสังคมและการศึกษา
- (4) บริการสาธารณะทางด้านวัฒนธรรม

2.5.3 องค์ประกอบของความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

1) องค์ประกอบของความเสมอภาคในสังคม

เพื่อเป็นแนวทางในการถือปฏิบัติและส่งเสริมความตระหนักรู้และความเข้าใจ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้กำหนดสาระสำคัญเรื่องความเสมอภาคเท่าเทียมกันและ การได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไว้เป็นแนวทางดังนี้

1.1) การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะความแตกต่างเรื่องเพศ อายุ ถิ่นกำเนิดเชื้อชาติภาษาสภาพทางกายภาพหรือสุขภาพ สถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง จะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ

1.2) รัฐสามารถกำหนดมาตรการเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลอื่นได้ และไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติ

1.3) บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐบาลหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญยกเว้นที่จำกัดไว้ในกฎหมาย กฎ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพวินัย หรือจริยธรรม

2) องค์ประกอบของความเป็นธรรมในสังคมเพื่อความชัดเจนในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีความเป็นธรรมในสังคม (Social Equity)

ในการศึกษาวิจัยตามมุมมองของรัฐประศาสนศาสตร์ของสถาบันบริหารงานสาธารณะแห่งชาติ (The National Academy of Public Administration - NAPA) ได้กำหนดชุดของเกณฑ์ในการ วัดผลการบรรลุผลสำเร็จของการประเมินผลความเป็นธรรมในสังคมไว้ดังนี้

2.1) ความเป็นธรรมในขั้นตอนการดำเนินงาน (Procedural fairness) ควรครบถ้วนและเป็นไปตามขั้นตอน มีระบบการป้องกันมิขัดข้องในการจ้างงานการสนับสนุนส่งเสริมและการให้รางวัล

2.2) ความเป็นธรรมในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ (Distributational equity) เพื่อความมั่นใจการเข้าถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับการป้องกันการแทรกแซงในผลประโยชน์ และการให้ คำนึงสัญญาของการบริหารจัดการที่ให้ผลลัพธ์ที่เป็นธรรม

2.3) ความเป็นธรรมในกระบวนการ (Process equity) เป็นหลักประกันความ มั่นคงในระดับของการบริการสาธารณะ โดยไม่คำนึงถึงเกณฑ์ของการจัดสรร แบ่งปันผลประโยชน์ที่เคยใช้มาก่อน

2.4) ความแตกต่างของผลลัพธ์ (Outcome disparities) เพื่อค้นหาเหตุผลว่า ทำไมความแตกต่างของผลลัพธ์ยังคงมีอยู่ในรูปของผลลัพธ์ ของนโยบายและโครงการที่อาจเชื่อมโยง ถึงความสัมพันธ์กับเกณฑ์ของปัจจัยนำเข้า (Input criteria)

แต่จากการกำหนดเกณฑ์ในการวัดผลการบรรลุผลสำเร็จของการประเมินผล ความเป็นธรรมในสังคมดังกล่าวยังคงเป็นการกำหนดแบบกว้าง ๆ และไม่เฉพาะเจาะจงในเนื้อหา Kristen Norman-Major (2010) จึงรวบรวมเรียบเรียงเกณฑ์ในการวัดผลดังกล่าวโดยมีพื้นฐานจาก การประยุกต์ใช้หลักเกณฑ์เดิมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 3 หลักเกณฑ์ดังนี้

1) ความเป็นธรรมพื้นฐานและความเป็นธรรมในการปฏิบัติ
2) ความเป็นธรรมในการจัดสรร แบ่งปันผลประโยชน์เพื่อ ลดระดับความไม่เสมอภาคของการบริการสาธารณะ

3) ความเป็นธรรมในการจัดสรร แบ่งปันผลประโยชน์ใหม่เพื่อการจัดระดับและ การกำหนดนโยบายและโครงการบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับบริบท และความต้องการของประชาชน

ทั้งนี้เกณฑ์ดังกล่าว กำหนดเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ร่วมในการสร้างความ เสมอภาคในโอกาส และการเข้าถึงการบริการสาธารณะของประชาชนเป็นสำคัญ (Kristen Norman-Major, 2010)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ประเภทการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research)

3.2 เครื่องมือในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research)

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ของการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัย ทางเอกสาร โดยได้ค้นคว้า รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของตำรา งานวิจัย บทความ และเอกสารทางราชการ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาแล้วมานำเสนอในลักษณะเชิงบรรยายหรือพรรณนาความ (Thick Description) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการศึกษา

3.5 ตารางเวลาการวิจัย

สัปดาห์ที่ 1 (29 ก.พ. – 6 มี.ค. 59)	ศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อกำหนดหัวข้อและประเด็น ในการศึกษาวิจัย
สัปดาห์ที่ 2 (7 – 13 มี.ค. 59)	จัดทำโครงร่างการวิจัยในแต่ละบท
สัปดาห์ที่ 3 (14 – 18 มี.ค. 59)	เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สรุป ผลงานวิจัย พร้อมทั้ง นำเสนอผลการดำเนินงาน

บทที่ 4

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “หลักความเสมอภาคกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร)” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยได้ทำการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาแล้วมานำเสนอในลักษณะเชิงบรรยายหรือพรรณนาความ (Thick Description) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4.1 ผลการศึกษา

การเก็บข้อมูลโดยการทำวิจัยเอกสารสามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.1.1 แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร)

4.1.2 สถิติข้อมูลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา สามปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2556 – 2558)

4.1.3 กรณีศึกษาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จำนวน 25 กรณี โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษามาอภิปรายจำนวน 7 กรณี

4.1.1 แนวทางการจ่ายค่าตอบแทน กรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ในกรณีความผิด ต่อชีวิต (ประมาท จราจร) คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญามีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

ตาราง 4.1 : แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร)

หลักเกณฑ์ตามกฎหมาย	ข้อเท็จจริง	แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา
กรณีคดีความผิดจราจร มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ (1) บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจ (2) เนื่องจากการกระทำ ความผิดทางอาญาของผู้อื่น (3) มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนั้น	1. กรณีได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่น 1.1 ได้รับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 เต็มตามสิทธิแล้ว (เสียชีวิตได้ 200,000 บาท, บาดเจ็บได้ 50,000 บาท และ สูญเสียอวัยวะหรือทุพพลภาพได้ 200,000 บาท)	- ให้จ่ายค่าตอบแทน เนื่องจากผู้เสียหายได้รับเงินช่วยเหลือจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 ซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายตามสมควรแล้ว
	1.2 ได้รับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 กองทุนทดแทนผู้ประสบภัยและคู่กรณี รวมแล้วได้รับเท่ากับหรือเกินกว่าเงินที่พึงได้รับจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544	- ให้จ่ายค่าตอบแทน เนื่องจากผู้เสียหายได้รับเงินช่วยเหลือจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 และคู่กรณีซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายตามสมควรแล้ว
	2. กรณีพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ สิ้นอายุ 2.1 ผู้เสียหายขับซัดหรือชนท้ายแล้วประสบอุบัติเหตุ ไม่ได้รับเงินช่วยเหลือโดยเป็นรถของผู้เสียหาย	- ให้จ่ายค่าตอบแทนโดยนำเงินที่มีสิทธิได้รับจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยฯ เช่น กรณีเสียชีวิตนำเงินจำนวน 35,000 บาทมาหักลบจากยอดเงินที่ผู้เสียหายพึงได้รับจากพ.ร.บ.

หลักเกณฑ์ตามกฎหมาย	ข้อเท็จจริง	แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา
	2.2 ผู้เสียหายจับจีบหรือซ่อนท้าย โดยไม่ใช่รถของผู้เสียหาย แต่เป็นรถของทนายทนายผู้เสียหาย ที่มาใช้สิทธิยื่นคำขอรับเงิน 2.3 ผู้เสียหายหรือทนายทนายทราบว่าถูกลักขโมยตามพรบ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ จึงไม่ประสงค์จะรับเงินดังกล่าว	ค่าตอบแทนฯและค่าใช้จ่ายค่าตอบแทนในส่วนที่เหลือ
	3. กรณีผู้เสียหายหรือทนายทนายได้รับเงินจากคู่กรณี โดยไม่ได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยฯ 3.1 ได้เท่ากับหรือมากกว่าเงินที่ผู้เสียหายหรือทนายทนายพึงได้รับจากพระราชบัญญัตินี้	- ให้จ่ายค่าตอบแทนเนื่องจากได้รับเงินช่วยเหลือพอสมควรแล้ว
	3.2 ได้น้อยกว่าเงินที่ผู้เสียหายหรือทนายทนายจะได้รับจากพระราชบัญญัตินี้	- ให้จ่ายค่าตอบแทนโดยนำเงินที่ได้รับจากคู่กรณีหักลบจากยอดเงินที่ผู้เสียหายพึงได้รับทั้งหมดจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนฯ เว้นแต่ผู้เสียหายได้รับเงินช่วยเหลือจากคู่กรณีไม่เกิน 5,000 บาท มิให้นำเงินจำนวนดังกล่าวมาหักลบ

หลักเกณฑ์ตามกฎหมาย	ข้อเท็จจริง	แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา
	4. กรณีหลบหนีหรือคู่กรณีไม่ได้เยียวยา 4.1 เสียชีวิตได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 เพียง 35,000 บาทหรือได้รับ 50,000 บาท (โดยรวมกับค่ารักษาพยาบาลอีก 15,000 บาท)	ให้จ่ายค่าตอบแทน ดังนี้ - ค่าตอบแทนในกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตายจ่าย 30,000 บาท - ค่าจัดการศพ ไม่จ่ายเนื่องจากได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ.คุ้มครองฯจำนวน 35,000 บาทแล้ว - ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดูจ่าย 15,000 บาท เนื่องจากได้รับเงินช่วยเหลือกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตายแล้ว 30,000 บาท ค่าจัดการศพ 35,000บาท รวม 65,000 บาท เหลือค่าตอบแทนที่จะจ่ายได้ 15,000 บาท (จ่ายไม่เกิน 80,000 บาท ตามหลักเกณฑ์คณะกรรมการกรณีฉุกเฉินกระทำด้วยความประมาท)
	5. กรณีทายาทผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือมาแล้ว ซึ่งจำนวนเงินที่ได้รับการช่วยเหลือยังไม่ครบถ้วนตามสิทธิที่พึงจะได้รับ	หากไม่สามารถจะจ่ายค่าตอบแทนในส่วน of ค่าตาย ค่าจัดการศพ และค่าขาดอุปการะเลี้ยงดูได้สามารถจ่ายค่าเสียหายอื่น ในส่วนของค่าเสียหายอื่นอีกได้
	6. กรณีมีคู่กรณีหรือพ.ร.บ.ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ. เช่น กรณี	ให้งดจ่าย เนื่องจากมีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายตามกฎหมายอื่น รวมทั้ง

หลักเกณฑ์ตามกฎหมาย	ข้อเท็จจริง	แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา
	เสียชีวิตมีสิทธิได้รับ 200,000 บาท แต่ยังไม่ได้รับเงินหรือได้รับเงินแต่ยังไม่ครบถ้วน	สามารถเรียกร้องจากคู่กรณี ชดใช้เพิ่มเติมได้

ที่มา : สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา (2559)

จากแนวทางฯ ที่แสดงในตาราง 4.1 พบว่าหากผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดเชยจากทางอื่น เช่น ได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 การประกันชีวิต/ประกันภัย และหรือจากคู่กรณี ในจำนวน มากกว่าที่จะได้รับจากพ.ร.บ.ค่าตอบแทนฯ จะงดจ่าย หรือหากได้รับน้อยกว่าจะได้รับจากพ.ร.บ.ค่าตอบแทนฯ ก็จะนำมาหักออกจากเกณฑ์การจ่ายที่ได้กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ ต้องเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 และคณะกรรมการได้กำหนดแนวทางฯ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย ซึ่งให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจ ในการที่คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นด้วย

4.1.2 สถิติข้อมูลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2556 – 2558)

ตาราง 4.2 ตารางแสดงจำนวนและร้อยละผลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ระหว่างปี 2556 – 2558

ปี พ.ศ.	จำนวน (คดี)	ผลการพิจารณา (คดี)			
		จ่าย/ร้อยละ	งดจ่าย/ร้อยละ	ยกคำร้อง/ร้อยละ	อื่นๆ/ร้อยละ
2556	1,389	566/40.75	574/41.33	243/17.59	6/0.33
2557	3,357	1,218/36.28	1,359/40.48	611/18.20	169/5.04
2558	4,769	1,715/35.96	2,290/48.01	719/15.10	45/0.93

ที่มา : ผลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ระบบการช่วยเหลือทางการเงินฯ OSIPA)

จากข้อมูลตามตาราง 4.2 พบว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา กรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ระหว่างปี 2556 – 2558 คณะกรรมการมีมติให้งดจ่าย และมากกว่าการมีมติให้จ่ายอย่างเห็นได้ชัด โดยในปีพ.ศ. 2556 จ่าย 566 คดี คิดเป็นร้อยละ 40.75 แต่งดจ่าย 574 คดี คิดเป็นร้อยละ 41.33 จากทั้งหมด 1,389 คดี ปีพ.ศ. 2557 จ่าย 1,218 คดี คิดเป็นร้อยละ 36.28 แต่งดจ่าย 1,359 คดี คิดเป็นร้อยละ 40.38 จากทั้งหมด 3,357 คดี และปีพ.ศ. 2558 จ่าย 1,715 คดี คิดเป็นร้อยละ 35.96 แต่งดจ่าย 2,290 คดี คิดเป็นร้อยละ 48.01 จากทั้งหมด 3,357 คดี เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มจะพบว่าการอัตราส่วนการงดจ่ายเพิ่มขึ้นทุกปี

4.1.3 ตัวอย่างกรณีศึกษาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และคำทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

ตัวอย่างที่ 1 กรณีผู้เสียหาย/ทายาทได้รับเงินจาก พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ

พฤติการณ์แห่งคดี

ความผิดต่อชีวิต/จราจร ผู้ตาย นางสาว ก. (นามสมมุติ) อายุ 51 ปีเศษ ผู้ต้องหาที่ 1 นาง น. (นามสมมุติ) ผู้ต้องหาที่ 2 นาย อ. (นามสมมุติ) เกิดเหตุวันที่ 4 เมษายน 2557 เวลาประมาณ 12.00 น. ต.หมากแข้ง อ.เมืองอุดรธานี จ.อุดรธานี ผู้ต้องหาที่ 1 ได้ขับจี้รถจักรยานยนต์ มาตามทางที่เกิดเหตุผู้ต้องหาที่ 1 ได้ขับรุดไปจอดที่ขอบทางด้านซ้ายเพื่อรอจะข้ามถนนไปยังจุดกลับรถ โดยไม่ได้มองรถที่มาจากทางด้านหลังให้เสียก่อน ผู้ต้องหาได้ขับรุดตัดช่องทางเดินรถไปยังจุดกลับรถเป็นเหตุให้เกี่ยวชนกับรถของผู้ตายซึ่ง ขับขี่มาทางด้านหลังและทำให้รถของผู้ตายและผู้ต้องหาที่ 1 เสียหลักล้มลงทำให้ผู้ตายกระเด็นตกอยู่บริเวณช่องทางเดินรถด้านขวาสุด ซึ่งผู้ต้องหาที่ 2 ได้ขับจี้รถยนต์มาในช่องทางดังกล่าวและเหยียบผู้ตายทำให้ถึงแก่ความตาย และได้หลบหนีไป ทางคดีพนักงานสอบสวนมีความเห็นคว ร.สั่งฟ้องผู้ต้องหาทั้งสองกระทำความผิดฐาน "ขับจี้รถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย " ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 และพระราชบัญญัติจราจรทางบก มาตรา 43,78,157,160

ผู้ตายเสียชีวิตวันที่ 4 เมษายน 2557 - ทายาทได้รับเงินจาก พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ 200,000 บาท

ขณะเกิดเหตุผู้ตายมีอายุ 51 ปีเศษ ไม่ประกอบอาชีพ สถานะภาพอยู่กินกันสามีภรรยา กับนายพิทักษ์ จันสมักร มีบุตร 2 คน(บุตรบรรลุนิติภาวะแล้วทั้งสองคน) บิดามารดาเสียชีวิต

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

นาย ธ . (นามสมมุติ) (บุตร) ทายาทของนางสาว ก . (ผู้ตาย) ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ แต่ทายาทได้รับเงินจากทางอื่นแล้วเป็นจำนวนเกินกว่าที่จะได้รับจากพระราชบัญญัตินี้ เห็นควร **งดจ่าย**

ตัวอย่างที่ 2 กรณีผู้เสียหาย/ทายาทได้รับเงินจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ รถผู้ตายและได้รับเงินค่าเสียหายจากคู่กรณี

พุดติการณ์แห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต /จرائم ผู้ตาย ชื่อนาย จ . (นามสมมุติ) อายุ 17 ปี ผู้ต้องหา ชื่อนาย ส . (นามสมมุติ) อายุ 54 ปี เกิดเหตุวันที่ 26 กันยายน 2558 เวลาประมาณ 14.30 น. ที่แยกเหมะรุริน ถนนสกลนคร -กาฬสินธุ์ ๖ ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร ผู้ตายได้ขับจักรยานยนต์และได้ชลอความเร็วเพื่อที่จะกลับรถอยู่ชิดขอบเส้นกึ่งกลางถนน ส่วนผู้ต้องหาได้ขับรถยนต์มุ่งหน้าเข้าตัวเมืองจังหวัดสกลนคร เมื่อมาถึงที่เกิดเหตุผู้ต้องหาได้เร่งความเร็วเพื่อที่จะแซงรถที่วิ่งอยู่ด้านหน้า ทำให้เฉี่ยวชนรถจักรยานยนต์ของผู้ตาย เป็นเหตุให้ผู้ตายได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทางคดี พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ผู้ต้องหาที่ ในฐานะความผิดขับรถโดยประมาท เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตาม ป.อ มาตรา 291

จากรายงานกายชันสูตรพลิกศพผู้ตายเสียชีวิตในวันที่ 13 ตุลาคม 2557 เวลาประมาณ 23.46 น. จากอาการสมองได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ได้รับเงินค่าปลงศพจาก พ.ร.บ.รถผู้ตาย จำนวน 35,000 บาท -ได้รับเงินค่าเสียหายจากคู่กรณี จำนวน 50,000 บาท รวมได้รับทั้งสิ้น 85,000 บาท รถของผู้ต้องหาไม่มี พ.ร.บ. ส่วนรถของผู้ตายมี พ.ร.บ.

ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 17 ปี เป็นนักเรียน บิดามารดายังมีชีวิตอยู่

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

นาง ส (นามสมมุติ) (มารดา) ทายาทของ นาย ค. (นามสมมุติ) (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ตายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับการบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นตามสมควรแล้ว เห็นสมควร **งดจ่าย**

ตัวอย่างที่ 3 กรณีรถจักรยานยนต์ที่ผู้ตายขับขี่ มี พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ และทายาทได้รับเงินช่วยเหลือจาก พ.ร.บ. ส่วนที่เหลือการพิสูจน์ถูก-ผิดระหว่างคู่กรณีได้รับเงินช่วยเหลือจากคู่กรณี

พฤติการณ์แห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต / จราจร ผู้ตายชื่อ นาย ค . (นามสมมุติ) (ผู้ตายที่1) อายุ 50 ปี ผู้ตายชื่อ นาย ท. (นามสมมุติ) (ผู้ตายที่2) อายุ 49 ปี ผู้ต้องหาชื่อ นาย ส. (นามสมมุติ)(ผู้ต้องหา) อายุ 53 ปีเศษ เหตุเกิดเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2558 เวลาประมาณ 11.45 น. บริเวณ ต. หนองแสง อ.วาปีปทุม จ. มหาสารคาม ตามวันและเวลาที่เกิดเหตุผู้ตายที่ 1 ขับขี่รถจักรยานยนต์โดยมีผู้ตายที่ 2 นั่งซ้อนท้าย มาตามถนนสายบ้านน้อยห้วยจั่ว – ต.หนองแสง มุ่งหน้าบ้านน้อยห้วยจั่ว ขณะที่ผู้ต้องหาขับรถยนต์ กระบะมาตามถนนสายเดียวกันในทิศทางตรงกันข้าม เมื่อที่จุดเกิดเหตุผู้ต้องหาเกิดอาการหน้ามืด วูบมองไม่เห็น ทำให้ไม่สามารถควบคุมรถได้ ทำให้รถยนต์ ที่ผู้ต้องหาขับขี่แล่นล้ำเส้นแบ่ง การจราจรเข้าไปในช่องทางเดินรถของผู้ตายทั้งสอง และได้เกี่ยวชนรถจักรยานยนต์ที่ผู้ตายทั้งสอง ขับขี่มา และรถยนต์แล่นไปชนกับเสาไฟฟ้าข้างทางจนหัก เป็นเหตุให้ผู้ตายทั้งสองคนได้รับ บาดเจ็บสาหัสและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ผลทางคดี พนักงานสอบสวนลงความเห็นว่า อุบัติเหตุใน ครั้งนี้เกิดจากความประมาทของผู้ต้องหา อันเป็นความผิดฐาน “ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่น ถึงแก่ความตาย” เห็นควร “สั่งฟ้อง” ผู้ต้องหา

ผู้ตายเสียชีวิตวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2558 เวลา 11.45 น. สาเหตุศรัยะได้รับการ กระแทกกระเทือนอย่างรุนแรงและกระดูกคอ รถจักรยานยนต์ที่ผู้ตายขับขี่ มี พรบ .คุ้มครองฯ และ ทายาทได้รับเงินช่วยเหลือจาก พ.ร.บ. จำนวน 35,000 บาท ส่วนที่เหลือการพิสูจน์ถูก-ผิดระหว่าง คู่กรณีได้รับเงินช่วยเหลือจากคู่กรณี 110,000 บาท รวมได้รับเงินทั้งสิ้น 145,000 บาท

ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 50 ปี ประกอบอาชีพขายเครื่องเสียงระดับยนต์ สถานภาพอยู่กิน กันสามีภรรยา ไม่มีบุตร บิดามารดามีชีวิตอยู่

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

นาง ส. (นามสมมุติ) (มารดา) ทายาทของ นาย ค . (นามสมมุติ) (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับ ค่าตอบแทนฯ พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ตายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิด เป็นผู้เสียหายตาม มาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับการบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นตามสมควรแล้ว เห็นสมควร งดจ่าย

ตัวอย่างที่ 4 ทายาทได้รับเงินจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ และเงินช่วยเหลือจากคู่กรณี พหุการณ์แห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต (จราจร) ผู้ตายชื่อนาย ร.(นามสมมุติ) ผู้ต้องหาชื่อนาย จ.(นามสมมุติ) เหตุเกิดที่ตำบลโนนแดง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2558 เวลาประมาณ 23.10 น. ผู้ตายนั่งโดยสารรถยนต์ซึ่งผู้ต้องหาเป็นผู้ขับ เมื่อถึงจุดเกิดเหตุเป็นทางโค้ง ผู้ต้องหามีอาการหลับในเป็นเหตุให้รถเสียหลักพลิกคว่ำ ผู้ตายถึงแก่ความตาย ทางคดี พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 (รายงานการสอบสวนสภ.บรบือ)

ทายาทได้รับเงินจากพ.ร.บ. 200,000 บาท และเงินช่วยเหลือจากคู่กรณี 50,000 บาท รวม 250,000 บาท

ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 60 ปีเศษ สถานภาพสมรส รับราชการครู บิดาเสียชีวิตแล้ว ส่วนมารดา ภรรยา และบุตร 1 คน ยังมีชีวิตอยู่

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

นาง อ. (ภรรยา) ทายาทของนาย ร. (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับเงินบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นเกินกว่าที่จะได้รับจากพ.ร.บ.นี้ จึงเห็นควรงดจ่าย ตามมาตรา 18 วรรคท้าย

ตัวอย่างที่ 5 กรณี พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ ของผู้ตายและคู่กรณี หมดอายุ-แต่ได้รับการช่วยเหลือจากคู่กรณีแล้วเบื้องต้น

พหุการณ์แห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต /จราจร ผู้ตาย ชื่อ นาย ว.(นามสมมุติ) อายุ 42 ปี ผู้ต้องหา ชื่อนาย อ.(นามสมมุติ) อายุ 44 ปี เกิดเหตุวันที่ 25 สิงหาคม 2557 เวลาประมาณ 14.45 น. ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ตามวันเวลาที่เกิดเหตุ ผู้ต้องหาได้ขับรถจักรยานยนต์ ย้อนศรทิศทางของทางเดินรถ ก่อนถึงที่เกิดเหตุพบรถบรรทุกสิบล้อจอดชิดซ้ายขอบทางเดินรถอยู่ริมถนนจำนวน 2 คัน ผู้ต้องหาได้ขับรถออกมาในช่องทางเดินรถในช่องจราจรที่ 1 เพื่อหลบรถบรรทุกสิบล้อ ในขณะนั้นผู้ตายได้ขับรถจักรยานยนต์มาพอดี เป็นเหตุให้เฉี่ยวชนกันทำให้ผู้ตายได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทางคดี จากบันทึกการแจ้งสิทธิ สภ.เมืองอุดรธานี จากการสอบสวนเบื้องต้นผู้ตายเป็นผู้เสียหายในกรณีความผิดฐานขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายเสียหาย และผู้อื่นถึงแก่ความตาย

เสียชีวิตวันที่ 26 สิงหาคม 2557 เวลา 16.54 น. อุบัติเหตุจากเลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมอง – พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถของผู้ตายและคู่กรณี หมดอายุ (รักษาตัว 2 วัน) - ได้รับการช่วยเหลือจากคู่กรณีแล้วเบื้องต้น 50,000 บาท

ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 42 ปี ประกอบอาชีพทำนา,ทำไร่ สถานภาพอยู่กินกันสามีมรณามีบุตร 2 คน บิดามารดามีชีวิตอยู่

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

เด็กหญิง อ. (นามสมมุติ) (บุตร) ทายาทของนาย ว. (นามสมมุติ) (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตายเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่นซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายตามสมควรแล้ว เห็นสมควรงดจ่าย

ตัวอย่างที่ 6 กรณีผู้เสียหาย/ทายาทได้รับการช่วยเหลือจาก พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ พุทธิการณ์แห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต/จราจร ผู้ตาย ชื่อเด็กหญิง ส.(นามสมมุติ) อายุ 2 ปีเศษ ผู้ต้องหา นาย น. (นามสมมุติ) (ตาของผู้ตาย) เกิดเหตุวันที่ 30 ธันวาคม 2557 เวลาประมาณ 10.53 น. ตำบลทมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ตามวันและเวลาเกิดเหตุ นาย น. (ตา) ได้ขับรถยนต์กระบะพาผู้ตายไปซื้ออะไหล่รถแทรกเตอร์ ที่ อ. เมือง จ.ขอนแก่น เมื่อมาถึงที่เกิดเหตุซึ่งเป็นเส้นทางตัดกับเส้นทางรางรถไฟ มีป้ายจราจรหยุดรถและเส้นหยุดรถแต่ไม่มีเครื่องกั้นทางให้หยุดรถ เมื่อมาถึงที่เกิดเหตุ นายสายนต์ฯ ไม่ได้ชะลอความเร็วและหยุดรถ จึงทำให้เกิดการเฉี่ยวชนกับรถไฟ นายสายนต์ฯและผู้ตายบาดเจ็บและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทางคดี จากรายงานการสอบสวน สภ. โนนสะอาด พิจารณาแล้ว มีหลักฐานเชื่อว่านายสายนต์ฯ ได้กระทำความผิดจริงจึงเห็นควรสั่งฟ้องนายสายนต์ฯ ในความผิดฐานขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้เฉี่ยวชนทรัพย์สินของผู้อื่นเสียหายและผู้อื่นถึงแก่ความตาย

เสียชีวิตเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2557 เวลา 11.00 น.สาเหตุจากบาดเจ็บทางสมอง - ได้รับการช่วยเหลือจาก พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ จำนวน 200,000 บาท

ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 2 ปี ไม่ได้ประกอบอาชีพ บิดามารดามีชีวิตอยู่

สรุปความเห็นคณะกรรมการ

นางสาวกัลยา นาสินสร้อย (มารดา) ทายาทของเด็กหญิงสุภาทิพย์ พันธุ์จัน (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตายเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับเงินช่วยเหลือจากทางอื่นซึ่งถือว่าได้รับการบรรเทาความเสียหายตามสมควรแล้ว เห็นสมควรงดจ่าย

ตัวอย่างที่ 7 กรณีผู้เสียหาย/ทายาททายาทได้รับเงินจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ , ประกันภัยภาคสมัครใจ และคู่กรณีชดใช้

พุดติการณัแห่งคดี

คดีความผิดต่อชีวิต (จราจร) ผู้ตายชื่อนาย ส.(นามสมมุติ) ผู้ต้องหาชื่อนาย ภ. (นามสมมุติ) เหตุเกิดที่ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2557 เวลา ประมาณ 03.00 น. ผู้ตายขับจักรยานยนต์ และถูกผู้ต้องหาซึ่งขับรถยนต์ด้วยความประมาทเลี้ยว จนจนเป็นเหตุให้ผู้ตายได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ทางคดี พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรตั้งฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 291 (รายงานการสอบสวนสภ.เขาใหญ่)

ทายาทได้รับเงินจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถฯ 200,000 บาท และประกันภัยภาคสมัครใจ 400,000 บาท คู่กรณีชดใช้ จำนวน 10,000 บาท รวม 610,000 บาท ขณะเกิดเหตุผู้ตายอายุ 17 ปีเศษ สถานภาพโสด ประกอบอาชีพพนักงานถ่ายเอกสาร บิดามารดายังมีชีวิตอยู่

พุดติการณัแห่งคดี

น.ส. ค.(นามสมมุติ) (มารดา) ทายาทของนาย ส. (ผู้ตาย) ได้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ตายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่เนื่องจากทายาทได้รับเงินบรรเทาความเสียหายจากทางอื่น เกินกว่าที่จะได้รับจากพ.ร.บ.นี้แล้ว เห็นควรงดจ่ายตามมาตรา 18 วรรคท้าย

จากกรณีศึกษาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จำนวน 25 กรณี และตัวอย่างกรณีศึกษาที่ยกมาจำนวน 7 กรณี พบว่า คณะกรรมการ ได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ มีมติให้งดจ่ายโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แม้ว่าผู้ตายจะเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 แต่หากผู้เสียหาย/ทายาทผู้เสียหายได้รับการเยียวยาหรือชดเชยจากทางอื่น เช่น ได้รับเงินช่วยเหลือจากพ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 , ประกันชีวิต /ประกันภัย และหรือจากคู่กรณี ในจำนวนมากกว่าที่จะได้รับจากพ.ร.บ.ค่าตอบแทนฯ จะงดจ่าย หรือหากได้รับน้อยกว่าจะได้รับจากพ.ร.บ.ค่าตอบแทนฯ ก็จะนำมาหักออกจากเกณฑ์การจ่ายที่ได้กำหนดไว้

4.2 การอภิปรายผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “หลักความเสมอภาคกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร)” คณะผู้วิจัยขออภิปรายผลการศึกษาใน 2 ประเด็น ดังนี้

4.2.1 หลักความเสมอภาคของหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

จากการที่ได้ประมวล ข้อมูลทั้ง 3 ส่วน คือ แนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ,สถิติข้อมูลการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา สามปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2556 – 2558) และกรณีศึกษาการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา จำนวน 25 กรณี โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษา มาอภิปรายจำนวน 7 กรณี พบว่า มีการพิจารณาให้จ่ายค่าเสียหาย มากกว่า ให้จ่ายค่าเสียหาย ซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ทั้งในส่วนของการกำหนดแนวทางและการพิจารณาจ่ายค่าตอบแทน ซึ่งตามหลักการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง นั้นสาระสำคัญอยู่ที่การใช้ดุลพินิจภายใต้หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึงจะต้องมีความชอบธรรม และมีความเป็นธรรม ในประเด็นของความ ชอบธรรมนั้น เป็นไปตามอำนาจที่กฎหมายกำหนด ก็นับได้ว่ามีความชอบธรรม แต่ในส่วนของความเป็นธรรมนั้น โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงหลักความเสมอภาค ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักการที่สำคัญของหลักนิติธรรม แล้ว การใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการดังกล่าวขัดแย้งกับหลักความเสมอภาคอย่างชัดเจน ในปี ระเด็นที่ว่า หลักความเสมอภาค (Equality) ความหมายตามหลักกฎหมาย หมายถึง หลักการพื้นฐานแห่งความยุติธรรม ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน ในเมื่อผู้ตายในกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ทั้งที่ได้รับการจ่ายค่าเสียหายและทั้งจ่าย ต่างเป็น ผู้เสียหายตามมาตรา 3 ซึ่งควรจะมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากรัฐเท่าเทียมกันภายใต้หลักการที่ว่า รัฐควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้ ไม่ว่าผู้เสียหายนั้นจะได้รับการชดเชยจากส่วนอื่นมาแล้วหรือไม่ก็ตาม ซึ่ง ศาลอุทธรณ์ได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ให้กำหนดให้จ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายดังเช่น คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ คดีหมายเลขแดงที่ 8421/2552 คดีหมายเลขแดงที่ 198/2553 และคดีหมายเลขแดงที่ 13581/2555 โดยคำพิพากษาในคดีดังกล่าวจะเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการที่วินิจฉัยให้จ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย

เนื่องจากผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือจากระบบประกันภัยแล้วแต่ ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นพ้องด้วยโดยให้เหตุผลว่าแม้จะได้รับการเยียวยาเบื้องต้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถแล้ว 35,000 บาท (ค่าเสียหายเบื้องต้น) หรือผู้เสียหายไม่ได้ทำประกันภัยภาคบังคับไว้ก็ตามเป็นเพียงเหตุที่ทำให้เสียสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และเป็นพฤติการณ์ที่นำมาประกอบการพิจารณาว่าสมควร จะกำหนดค่าตอบแทนให้หรือไม่เพียงใดเท่านั้น . ที่คณะกรรมการวินิจฉัยให้จ่ายค่าตอบแทนนั้น ไม่ต้องด้วยความเห็นของศาลอุทธรณ์ พิพากษาให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ให้คณะกรรมการฯพิจารณากำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ยื่นคำขอต่อไป จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้เสียหายหรือทายาทใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แล้วนั้น ประเด็นดังกล่าวศาลอุทธรณ์ส่วนมากจะกลับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการแล้วให้คณะกรรมการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายต่อไป หรือแม้ว่าผู้เสียหายจะไม่ได้ได้รับการช่วยเหลือเป็นค่าเสียหายเบื้องต้นจากระบบประกันภัยภาคบังคับแต่เป็นเพราะความผิดของผู้เสียหายเอง เช่น ไม่ได้ทำประกันภัยภาคบังคับตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น คณะกรรมการฯ ก็จะใช้ดุลพินิจพิจารณาลดส่วนค่าตอบแทนลงเช่นเดียวกัน หรือในกรณีที่ผู้เสียหายได้ทำประกันชีวิตหรือประกันอุบัติเหตุไว้(กรณีบาดเจ็บ) หากได้เบิกจ่ายเงินตามสิทธิที่ตนพึงได้รับจากการประกันภัยซึ่งผู้เสียหายได้ทำไว้แล้ว และเมื่อพิจารณาต่อไป จะเห็นได้ว่าการที่คณะกรรมการได้ใช้ดุลพินิจตามมาตรา 18 วรรคท้าย ดังที่กล่าวมานั้น ไม่ได้คำนึงถึงบทบัญญัติในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ที่บัญญัติไว้ว่า การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายหรือจำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น นอกจากนี้เมื่อเทียบกับรัฐสวัสดิการอื่น หรือการช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐประเภทอื่นแล้ว เช่น สิทธิการเข้ารับบริการทางการแพทย์ตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 หรือที่เรียกว่า 30 บาท รักษาทุกโรค ซึ่งแม้ว่าเราจะทำประกันสุขภาพก็ไม่ตัดสิทธิในการรับบริการทางการแพทย์ภายใต้พ.ร.บ.นี้ เป็นต้น

4.2.2 แนวคิดในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

จากการศึกษาพบว่า ในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 นั้น คณะกรรมการได้อาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำ ความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นด้วย ” และได้ปรากฏรายละเอียดในกฎกระทรวงข้อ 15 โดยการใช้ดุลพินิจตามหลักนิติธรรมพอสมควร ดูได้จากการกำหนดให้มีการจ่ายค่าเสียหายในระดับต่างๆกันไปโดยคำนึงถึง พฤติการณ์และความร้ายแรงของการทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ แต่การที่คณะกรรมการได้กำหนดแนวทางให้คงจ่ายหรือนำเงินที่ผู้เสียหาย /ทายาท ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาและหรือชดเชยจากทางอื่นมาหักออกจากค่าเสียหายที่จะได้รับตามพ.ร.บ.ค่าเสียหายฯ นั้น ขัดแย้งกับหลักความเสมอภาคที่มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 30 วรรคแรก “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ”¹ ด้วยเหตุนี้ องค์การต่างๆ ของรัฐซึ่งรวมถึงฝ่ายปกครองด้วย ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความ เหมือนกันในสาระสำคัญหรือในข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญหรือในข้อเท็จจริงให้แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคนการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญหรือในข้อเท็จจริงให้แตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญหรือในข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างเดียวกันก็ดี ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค ดังนั้น หากมีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะด้วยมีข้อแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะ การศึกษา ฯลฯ โดยที่ไม่มีบทกฎหมายกำหนดเป็นข้อยกเว้นไว้อย่างชัดเจนให้กระทำได้แล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

ด้วยกฎหมาย² ซึ่งแม้ว่าคณะกรรมการจะใช้ดุลพินิจโดยสุจริตในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าเสียหายฯ ก็ตาม แต่ก็เป็นไปได้ในลักษณะขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมถึงหลักความเสมอภาคที่ถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อ 4.2.1 แล้ว พิจารณาเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ

² ศูนย์คดีปกครอง สำนักวิจัยและวิชาการ หน้า 2

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “หลักความเสมอภาคกับหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร)” มีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประการ ได้แก่

1. ศึกษาและวิเคราะห์ตามหลักความเสมอภาคของหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

2. ศึกษาแนวคิดในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

3 เสนอแนะแนวทางเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีเนื้อหาการศึกษาค้นคว้าเฉพาะแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคทั้งภายในและต่างประเทศ รวมทั้งวิเคราะห์เฉพาะหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายในกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ .ศ. 2544 และ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยได้ทำการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูลจะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้มาแล้วมานำเสนอในลักษณะเชิงบรรยายหรือพรรณนาความ (Thick Description) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 หลักความเสมอภาคของหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าเมื่อนำเอาหลักความเสมอภาคมาวิเคราะห์หลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พบว่าไม่เป็นไปตามหลักความเสมอภาค ที่กำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างเท่าเทียมกัน ในเมื่อผู้ตายในกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ทั้งที่ได้รับการจ่ายค่าเสียหายและทั้งจ่าย ต่างเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 3 ซึ่งควรจะมีสิทธิได้รับการเยียวยาจากรัฐเท่าเทียมกันภายใต้หลักการ ที่ว่า รัฐควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้ ไม่ว่าผู้เสียหายนั้นจะได้รับการชดเชยจากส่วนอื่นมาแล้วหรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการจ่ายค่าตอบแทนในฐานะที่เกิดจากความบกพร่องของรัฐ ที่มีหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนไม่ใช่เป็นการสงเคราะห์ จึงไม่เป็นสาระสำคัญที่รัฐจะเลือกปฏิบัติกับประชาชนในฐานะผู้เสียหาย จากการที่ผู้เสียหายได้รับการตอบแทนเยียวยาและชดเชยจากทางอื่น ซึ่งสอดคล้องกับคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่พิพากษาเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการซึ่งได้วินิจฉัยไปตามแนวทางที่กำหนดไว้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย ทั้งในส่วนของการกำหนดแนวทางและการวินิจฉัย

5.1.2 แนวคิดในการกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

ในการ กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งออกมาในรูปของแนวทางการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายฯ คณะกรรมการได้กำหนดแนวทางโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 18 วรรคท้าย “คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำ ความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับบรรเทาความเสียหายจากทางอื่นด้วย ” ซึ่งให้อำนาจคณะกรรมการใช้ดุลพินิจได้ ใช้ดุลพินิจตามหลักนิติธรรมพอสมควร ดูได้จากการกำหนดให้มีการจ่ายค่าเสียหายในระดับต่างๆกันไปโดยคำนึงถึงพฤติการณ์

และความร้ายแรงของการกระทำความผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ และอยู่ภายใต้แนวคิดในการสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคมซึ่งรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐควรต้องรับผิดชอบในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้น แต่การที่คณะกรรมการได้กำหนดแนวทางให้คงจ่ายหรือนำเงินที่ผู้เสียหาย / ทายาท ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาและหรือชดใช้จากทางอื่นมาหักออกจากค่าเสียหายที่จะได้รับตามพ.ร.บ.ค่าเสียหายฯ นั้น ขัดแย้งกับหลักความเสมอภาคที่มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 30 วรรคแรกและขัดแย้งกับตัวพ.ร.บ.ค่าตอบแทนผู้เสียหายเอง ในมาตราที่ 5

สรุปได้ว่า หลักเกณฑ์การจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายกรณีความผิดต่อชีวิต(ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขัดแย้งกับหลักการและข้อกฎหมายอย่างน้อย 5 ประการ

1. หลักความเสมอภาค
2. หลักการใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครอง
3. หลักการสร้างความเป็นธรรมของสังคมโดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย
4. มาตรา 30 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
5. มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ด้านการปรับปรุงข้อกฎหมาย

- 1) ควรแก้ไขหลักเกณฑ์และแนวทางการจ่าย ค่าตอบแทนผู้เสียหาย กรณีความผิดต่อชีวิต (ประมาท จราจร) ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ให้เกิดความเสมอภาคในการปฏิบัติมากขึ้น โดยสามารถนำเอาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ได้เพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นแนวทางแก้ไขได้
- 2) ควรกำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการใช้อำนาจที่ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม

5.2.2 ด้านการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัย ในเรื่องของหลักความเสมอภาคในการจ่ายเงินประเภทอื่นตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงให้กฎหมายมีความเป็นธรรมยิ่งขึ้น
- 2) ควรมีการศึกษาให้ครอบคลุมทุกประเด็น รวมถึงกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมหลักนิติธรรมในประเทศไทย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล สังกัด	การศึกษา	ตำแหน่ง
1.นายศิริพงษ์ เสรฐฐนิต ตำแหน่ง นักวิชาการอบรมฯ ชำนาญการ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม	-รัฐศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) -รัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช -รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	หัวหน้ากลุ่มวิจัย
2. นางสาวจุฑามาศ รักชุม นักวิชาการเกษตร สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	-วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เกษตรศาสตร์) (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยา เขตนครศรีธรรมราช) -วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)	ผู้ช่วยนักวิจัย
3. นางสาวดาเนียร วิทยากุล ตำแหน่ง นิติกรชำนาญการ กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม	-นิติศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) -นิติศาสตรมหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) -เนติบัณฑิต สมัยที่ 59	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นางสาวปุนรดา สมจิตรดี ตำแหน่ง นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	-ศิลปศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยรามคำแหง) -ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)	ผู้ช่วยนักวิจัย
5. นางสาวจุฑาทิพย์ สุวรรณจันทร์ ตำแหน่งนักสืบสวนสอบสวนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม	-นิติศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยรามคำแหง)	ผู้ช่วยนักวิจัย